

*Extern medverkan
i examinationen*

Nordiska och brittiska traditioner
Svenska försök

Karl-Axel Nilsson
Hans Näslund

Högskoleverket 1997

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Extern medverkan i examinationen – Nordiska och brittiska traditioner –
Svenska försök.**

Producerad av Högskoleverket i november 1997

Högskoleverkets skriftserie 1997:11 S

ISSN 1400-9498

ISRN HSV-SS--97/11--SE

Innehåll: Karl-Axel Nilsson, Hans Näslund

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, november 1997

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning och slutsatser	6
Summary and conclusions	9
Den nordiska censursordningen	12
Med rötter i 1700-talet	12
Nuvarande danska examinationsordning	13
”Sensur” i Norge	18
”External examination” i Storbritannien	21
Med syfte att värna om god standard	21
Modeller för extern examination	23
Code of Practice	24
Den tredje uppgiften	26
Svenska försök i jämförande perspektiv	28
Kostnader och utbildningstraditioner	28
Studenternas rättssäkerhet	31
Kvalitetssäkring	32
Pågående försöksverksamhet	36
Handlingsalternativ	36
Försöksverksamhet läsåret 1996/97	38
Planering av försöken	39
Val av externa examineringer och deras bedömningsobjekt	40
Tandläkarutbildningen i Malmö	44
Planering och genomförande av bedömningarna	45
Rapportering av den externa bedömningen	48
Erfarenheter av extern examination vid svenska högskolor	50
1992/93–1995/96	50
Undersökningen	50
Resultat	51
De externa examinerarnas roll	51
Rekrytering	52
Examensarbeten	53
Examination på kurser	53

Litteraturförteckning	57
Bilaga 1	60
Enkät om extern medverkan i examinationen	60
Bilaga 2	62
Försök med extern examination 1993/94–1995/96	62

Förord

Examinationens betydelse för inlärningsprocessen i vid mening och som kvalitetskontroll har uppmärksamats alltmer i högskolans utbildning. Det är känt att examinationen har en styrande inverkan eftersom den kan sägas utgöra en del av den ”dolda” studieplanen vid en utbildning eller en kurs. Därför är examinationen vid universitet och högskolor inte oproblematisk. Detta gäller såväl dess form som dess innehåll.

Universitetens och högskolornas utbildningskvalitet kan höjas och samhällets behov av kunskapsgaranti tillgodoses ytterligare om examinationens form och innehåll utvecklas.

Mot den här beskrivna bakgrunden skall Högskoleverkets initiativ till en nationell utvärdering av examinationen i högskolan ses.

Utvärderingens syfte är att beskriva och förklara hur examinationen ser ut och går till på svenska universitet och högskolor i ett internationellt perspektiv, vilka effekter examinationen har på studierna, vilka syften lärare har med olika examinationsformer samt graden av måluppfyllelse. Utvärderingen skall främst ge underlag för högskolor/institutioner/ämnen i deras kontinuerliga utvecklingsarbete. I detta syfte kommer en särskild sammanställning att publiceras.

Den nu föreliggande rapporten *Extern medverkan i examinationen. Nordiska och brittiska traditioner – Svenska försök* utgör en delrapport som utarbetats på uppdrag av Högskoleverkets examinationsprojekt. För rapportens innehåll svarar författaren/na.

Lennart Andersson
Ordförande

Jan-Eric Degerblad
Projektansvarig

Sammanfattning och slutsatser

I denna rapport beskrivs de nordiska och brittiska traditionerna med extern examination. Förutsättningarna för svenska tillämpningar diskuteras i perspektiv av erfarenheterna från dessa länder.

Rapporten visar att den externa examinationens varierande funktion och utformning i Danmark, Norge och Storbritannien kan förklaras i ljuset av respektive lands utbildningstradition och historia. Gemensamt för den högre utbildningen i dessa länder är fokuseringen på examen. Denna "examensgivande" tradition kontrasterar mot en svensk mera "undervisningsgivande" inriktning.

En förstärkning av examinationens roll var ett av de viktigaste inslagen i Högskoleutredningens förslag för att stärka grundutbildningens kvalitet.¹ Utredningens ambitionsnivå innebar att kvaliteten i studenternas kunskaper åtminstone någon gång under studietiden skall prövas av extern examinator.

I regeringens proposition "Universitet och högskolor – Frihet för kvalitet" (prop 1992/93:1) nämndes extern examination som en kvalitetsdrivande åtgärd, som dock inte borde regleras av regeringen utan hänvisades till lokala initiativ.

I samband med högskolereformen 1993 anvisades ett treårigt anslag för kvalitetshöjande åtgärder, som bl a avsåg försök med extern examination. Samtidigt ändrades emellertid reglerna om examination i högskoleförordningen på ett sådant sätt att medverkan av externa examinatorer i betygssättningen omöjliggjordes.

De särskilda medlen för kvalitetshöjande åtgärder ledde heller inte till några omfattande försök med extern medverkan i examinationen. Vår inventering av de försök med extern examination som genomförts vid svenska högskolor

---

¹ SOU 1992:1 s 148ff.

under perioden 1992/93–1995/96 visar att endast ca en tredjedel av högskolorna överhuvud taget har prövat extern examination. Försöken har i de flesta fall gällt en enskild kurs inom en utbildning, oftast det avslutande examensarbetet. På en del håll har alltså ett inslag av extern examination introducerats i utbildningen, men det handlar i inget fall om försök med examination av den omfattning som är normalt i de utländska förebilderna.

Dessa spridda försök ger inte någon systematisk information om hur extern medverkan i examinationen kan läggas upp i den svenska högskolan. Detta är en huvudfråga i den försöksverksamhet med deltagande av 20 utbildningar inom de olika fakultetsområdena, som redovisas i denna rapport. På grundval av de nordiska och brittiska erfarenheterna har en rad handlingsalternativ formulerats, vars tillämplighet prövas i försöksverksamheten.

Erfarenheterna från försöksverksamheten visar att extern medverkan i examinationen kan få en betydelsefull funktion i svensk högskola, om den används som ett led i en samlad strategi för utvärdering och kvalitetssäkring. Den externa examinatoren behövs för kvalitetsgranskning av utbildningens "slutprodukter", examensarbetena. Mera utbyggd eller som ett alternativ i utbildningar utan examensarbeten kan extern examination utnyttjas i ett "rullande" system. Resultaten i de olika kurserna eller terminerna inom en utbildning granskas då successivt över en fyra – femårsperiod.

Redovisade data visar också att denna funktion för kvalitetssäkringen förutsätter en kontinuitet i den externa medverkan i examinationen, som inte kan uppnås i en ettårig försöksverksamhet.

Den slutsats som kan dras är att det inte finns förutsättningar att genom lokal försöksverksamhet införa extern examination av traditionellt nordisk eller brittisk modell i Sverige. Våra utbildningstraditioner ligger inte i linje med den stora omfördelning av kostnader detta skulle innebära. Den nu gällande högskoleförordningen medger inte heller att den externa bedömarens deltar i examinationsbesluten såsom i de utländska förebilderna. På denna punkt föreslås dock en ändring av förordningen.

I det svenska systemet för utvärdering av högskolans utbildning som byggts upp under de senaste åren bedöms sällan kunskapsstandarden, dvs utbildningsresultatens kvalitet. Däremot blir de flesta ramfaktorer och processvariabler föremål för granskning. I längden är det dock inte rimligt

att bortse från resultat kvaliteten när verksamheten utvärderas. Trovärdigheten inför avnämare och samhälle kräver att denna fråga inte negligeras.

Det finns därför skäl att återuppta Högskoleutredningens förslag. Det bör vara en nationell uppgift – med stöd av Högskoleverket – att utveckla former för bedömning av kunskapsstandarden, som kan byggas in i det svenska utvärderingssystemet. De pågående pilotförsöken har visat att extern medverkan i examinationen måste få olika former inom olika utbildningar. Försöksverksamheten ger också exempel på hur detta kan ske.

Summary and conclusions

This report describes the Nordic and British traditions of external examination. The suitability of using similar methods in Sweden is then discussed in the perspective of the experience accumulated in these countries.

The report shows that the varying functionality and design of external examinations in Denmark, Norway and Great Britain may be explained in the light of the educational tradition and its history in these countries. Their systems of higher education share a focus on examinations. This exam-based tradition contrasts with a more tuition-based Swedish tradition.

Reinforcing the role of examinations was one of the most important elements in the proposals of the Commission on Higher Education for improving standards in basic higher education.¹ The level of ambition assumed by the Commission entailed the assessment by an external examiner of a student's knowledge at least once during his or her time at college.

In the Government Bill entitled "Universities and colleges – Freedom for quality" (prop 1992/93:1), external examination was mentioned as a measure for stimulating standards, which should not, however, be regulated by the Government, but should rather be left to local initiative.

In conjunction with the reform of higher education in 1993, three year's funding was allocated to quality-enhancing measures, including the trial use of external examinations. At the same time, however, the rules affecting examinations in the Higher Education Ordinance were altered in such a way that the collaboration of external examiners in marking was made impossible.

Neither did the funds ear-marked for quality enhancement lead to any extensive trials of external participation in examinations. Our survey of trials of external examination carried out at Swedish institutions of higher education in the period 1992–93 to 1995–96 shows that only approximately a third of them had tried using external examiners at all. In most cases the

---

¹ SOU 1992:1, p 148 ff.

trials involved individual courses within a programme of study, usually the final degree project. In a number of places, therefore, an element of external examination was introduced into programmes of study, but in no case were there any trials using examination to an extent normal in the foreign models.

These disparate trials provide no systematic information with respect to how external participation in examination procedures might be organized in Swedish higher education. This is a major concern in the trials discussed in this report involving 20 programmes of study in various faculty areas. On the basis of Nordic and British experience, a number of alternative action plans were formulated, whose applicability is tested in the trials.

The results of the trials show that external participation in examinations may come to have a significant function in Swedish higher education, if it is used as part of a complete strategy for evaluation and quality assurance. The external examiner is needed for the quality assessment of the final product of the programmes of study, the degree projects. In a more extensively elaborated system, or as an alternative in programmes of study without degree projects, external examination may be utilized in a "rolling" system where the results of the various courses of study or terms of work within a programme of study will be successively assessed at various times over a four or five-year period.

Reported data show that this quality assurance function requires a continuity in the external participation in examination procedures that cannot be attained in the course of a one-year trial period.

The conclusion may be drawn that suitable preconditions for introducing external examination procedures on traditional Nordic or British lines by way of local trials do not exist in Sweden. Our educational traditions do not lie well with the great redistribution of costs this would involve. Neither does the Higher Education Ordinance now in force permit external examiners to take part in decisions concerning the results of the examinations, as is done in the foreign models. With respect to this point, however, a change is proposed in the Ordinance.

In the Swedish system for evaluating higher education which has been elaborated in recent years, the standard of knowledge, that is to say the quality of the result of the educational process, is rarely assessed. On the

other hand, most of the factors involved in the framework of education and the process variables are closely scrutinized. In the long run, however, it is not reasonable to disregard the quality of the result in the evaluation of an activity. Credibility in the eyes of potential employers and the community requires this question to be dealt with.

There is consequently good reason to revive the proposal made by the Commission on Higher Education. It should be a national task — supported by the National Agency for Higher Education — to develop forms for assessing standards of knowledge that may be incorporated into the Swedish system of evaluation. The pilot trials currently in progress have shown that external participation in examinations should take different forms in different programmes of study. The trials also provide examples of how this may be realized in practice.

Den nordiska censorsordningen

Med rötter i 1700-talet

Danmark och Norge fick sin första examensordning 1707 genom "Forordning om Examinibus og Vocation til Prædike-Embedet". Denna stod också modell för den examensordning, som fastställdes 1736 och gällde den juridiska utbildningen.¹ I dessa förordningar nämns ingenting om medverkan av utifrån kommande censorer. Det fanns dock inslag som syftade till att extern kontroll av examinationens riktighet. Fråge- och examinationsprotokoll skulle föras och det gavs föreskrifter om examinationens offentlighet. I Sverige infördes liknande bestämmelser några år senare. Genom en kunglig kungörelse 1750 infördes regeln att all examination skall ske offentligt. Detta beslut fattades efter en flerårig diskussion, där universiteten intog en motsträvig hållning. I yttrandet från Lunds universitet gavs en kritisk bild av den dansk-norska examensordningen. Lundensarna slog fast att kollegorna vid Köpenhamns universitet med detta system inte hade lyckats "*framskaffa värdigare ämnen vid deras magisterpromotioner än examina privata här vid akademien*". Konkret innebar nyordningen i Sverige att flera av fakultetens lärare skulle delta i förhören av studenterna. Denna nyordning reducerades senare till en rätt för studenten att begära offentlig tentamen, som fanns ännu i 1969 års studieordning. Med 70-talets många kursmoduler föll dock den offentliga examinationen ur bruk vid svenska universitet. I 1977 års högskoleförordning hade denna rättighet obemärkt slopats och ersatts med rätt för studenter som underkänts mer än en gång att få tentera för en annan lärare. I 1993 års högskoleförordning försvann även denna ersättningsparagraf. Numera beslutas frågor av detta slag lokalt. Reglerna från 1977 återfinns i många högskolors lokala bestämmelser, men det finns också exempel där studentens rättssäkerhet i examinationen ytterligare försvagats. Den svenske examinatoren är på det hela taget enväldig. Det är en ställning som avviker från förhållandena i andra länder men knappast är ifrågasatt i vårt land ens av studenterna.

¹ Uppgifterna om den historiska bakgrunden för examensordningen i Danmark och Norge har hämtats från en uppsats av Inger Skyum Nielsen (*Bidrag till censorinstitutionens historia*) som publicerats som bilaga i det danska Rektorskollegiets *Betänkning om censorinstitutionen*. Köpenhamn 1971.

² Johannesson, G., *Lunds universitets historia II. 1710-1789*. Lund 1982. sid 351 ff.

Utvecklingen i Danmark och Norge har gått i en annan riktning. Redan 1788 kom en förordning, som stärkte offentligheten. Den föreskrev att förutom professorerna skall delta *"tvende andre Tilförordnede, som endskiønt Examen holdes af Professoribus allene, dog skal votere om Candidatens udviiste Duelighed og den Character, som enhver derefter kan tilkomme"*³ Skälet till denna ordning anges explicit vara examens tillförlitlighet. Ole B. Thomsen har studerat förarbetena och reglerna i denna förordning och konstaterar att *"i sin helhed kan de tages som udtryk for de høje retssikkerhedsfordringer, som siden oplysningstiden har været et særpræg ved dansk administrativ tænkning."*⁴ Han visar också att avnämarna då liksom nu var företrädare bland de personer som utsågs till censorer. Strävandena att stärka avnämarens roll kom tydligt till uttryck under 1800-talet. Fredrik VI föreskrev att vissa angivna ämbetsmän skulle vara närvarande vid förhör för ämbetsexamina. Det växte också fram långtgående planer på att inrätta oberoende examenskommissioner med uppgift att utfärda sådana examina. Man stannade dock i en förordning från 1871 vid att inrätta fasta avlönade censorsbefattningar som skulle tillsättas för en flerårsperiod utanför kretsen av de utbildningsansvariga lärarna och med preciserade regler vad gäller organisation och befogenheter. Därmed lades grunden för 1900-talets danska censorsinstitution med ett uttalat syfte:

"...der vil af dem som stående uden for Universitetet kunne ventes en baade sagkyndig og uhildet Bedømmelse, ikke mindre af den enkelte Eksamenspræstation, end af Prøven som Institution i det hele."

Censorerna hade således den dubbla uppgiften att

- säkra en rättvis bedömning av den enskilde studenten och
- kontrollera utbildningens generella kvalitet.

Nuvarande danska examinationsordning

Intern och extern prövning, besvär och överklagande

Examinationen ägnas större uppmärksamhet och förbrukar en större andel av utbildningsresurserna i Danmark än i Sverige. Den är mer detaljreglerad

³ *Nye Fundation og Anordning for Københavns Universitet af 7. maj 1788.* Kap IV, § 1.

⁴ Thomsen, Ole B. *Embedsstudiernes universitet.* København 1975

i de danska förordningarna⁵ och använder fler betygssteg⁶. Rektor utser en eller flera examinatorer bland lärarna. I kunskapsprovningen deltar dessutom en eller flera censorer, som inte haft ansvaret för utbildningen. Man skiljer mellan intern och extern provning. Intern provning innebär att även censorerna har utsetts av rektor inom högskoleenheten. Vid extern provning har censorerna däremot förordnats av undervisningsministeriet. Minst 1/3 av utbildningen skall dokumenteras genom extern provning och "täcka utbildningens väsentliga områden".

13-skalan. I den danska utbildningen, bortsett från folkskolan, används normalt den s.k. 13-skalan vid provningar, som ingår i examen. I högre utbildning kan dock undantag göras för bedömning i skalan Godkänt/Underkänt för examination, som täcker högst 1/3 av utbildningen.

- 13: För osedvanligt självständig och utmärkt prestation
- 11: För utmärkt och självständig prestation
- 10: För utmärkt men något rutinpräglad prestation
- 9: För god prestation som ligger något över medel.
- 8: För den medelgoda prestationen
- 7: För rätt normal prestation, som ligger något under medel
- 6: För precis acceptabel prestation
- 5: För osäker och icke tillfredsställande prestation
- 3: För mycket osäker, mycket bristfällig och otillfredsställande prestation
- 0: För helt oantagbar prestation

De danska studenterna kan både anföra besvär över och överklaga såväl intern som extern examination. Vid förfrågan vid tre utbildningar inom Köpenhamns universitet får vi exempel på att besvär anförts över 1–2 % av examinationsbesluten. Ändringar av beslut har också förekommit under året vid alla tre utbildningarna. Besvär kan anföras mot examinationsunderlaget, dvs. uppgifter och frågor vid provningen. Det kan också gälla examinationsförfarandet eller bedömningen. Besvär behandlas av de ursprungliga bedömarerna, som kan avvisa besvären endast om de är eniga. I annat fall skall de

⁵ *Bekendtgørelse om eksamen ved visse videregående uddannelser under Undervisningsministeriet nr. 701 af 21. august 1995.*

⁶ *Bekendtgørelse om karakterskala og anden bedømmelse under Undervisningsministeriet nr. 513 af 22. juni 1995.*

antingen göra en ny bedömning eller erbjuda förnyad examination. Studenten kan överklaga deras beslut hos en nämnd. I denna ingår en lärare och en student, som utses av institutionen samt två censorer med förordnande från undervisningsministeriet. Nämnden kan besluta att höja betyget. De kan också besluta att bedömningen skall göras om med nya bedömare eller att erbjuda reexamination. Om nämnden beslutar att dryfta förhöjt betyg deltar studentrepresentanten inte i den fortsatta behandlingen av ärendet.

1993 års censorsordning

Användningen av censorer karaktäriserar det danska examenssystemet från folkskolans avgångsklass till högskoleexamen. Omfattningen av den externa examinationen är unik också i ett internationellt perspektiv. Censorsordningen är ett fungerande och i stort accepterat inslag i dansk högskoleutbildning. Det hindrar inte att systemet också utsatts för en kritisk diskussion. Vi återkommer till denna i ett följande avsnitt.

Det har funnits några politiska initiativ för att reducera systemet men det är snarare strävanden att stärka det som varit framgångsrika. Studentopinionen har varit starkt emot en reduktion. Yrkeslivets medverkan i examinationen har diskuterats mycket, tidigare med många tvivel från universitetshäll, numera med tydliga uttryck för samarbetsvilja. Problemet hur man skall kunna säkra en enhetlig kunskapsnivå har varit en huvudfråga för de utredningar och undersökningar som gjorts under den senaste tioårsperioden. Undervisningsministeriet fastställde 1993 den nu gällande förordningen.⁷ De överväganden som föregick beslutet har redovisats i betänkan-det "Uddannelse, Censor, Samfund"⁸.

I syfte att åstadkomma enhetlighet i bedömningen beslöt Undervisningsministeriet att en för hela landet gemensam censorsgrupp, ett s.k. censorskorps skall inrättas för varje utbildning avseende den externa prövningen. Inom humaniora och naturvetenskap kan istället upprättas ett censorskorps för varje ämne. 1/3 av censorerna skall vara personer, som har sin huvudsakliga yrkesutövning utanför högskolan inom något av de avnämrområden som utbildningen siktar mot. Censorerna förordnas normalt för en fyraårsperiod, varefter minst 1/4 av dem byts ut. En censor får inte ha fyllt 70 år.

⁷ *Bekendtgørelse om censorinstitutionen for visse videregående uddannelser under Undervisningsministeriet* nr. 322 af 25. maj 1993.

⁸ *Uddannelse, Censor, Samfund*. En rapport om censorinstitutionen ved de videregående uddannelser. Undervisningsministeriet. København 1991.

En ledningsgrupp (formandskab) utses bland och av censorerna. Den består av en ordförande och en eller flera vice ordförande. Minst en i denna grupp skall komma från yrkeslivet. Ledningsgruppen representerar censorerna inför undervisningsministeriet och institutionerna. Den fördelar censorsuppgifterna inom korpset med hänsyn till bl.a. censorernas fackkunskaper inom det område som respektive provning gäller.

Censorernas arbetsuppgifter har tidigare i stort varit begränsade till medverkan i examinationen. Nu skall censorerna också fungera som rådgivare till högskolorna vad gäller utbildningens kvalitet och dess ändamålsenlighet i förhållande till arbetsmarknaden och det fortsatta utbildningsförloppet. Då de konstaterar väsentliga problem och brister i en utbildning kan saken föreläggas Undervisningsministeriet. De är remissinstans då nya studieplaner skall införas. Censorerna skall efter varje examinationstermin avge en rapport. Det sker vanligen med hjälp av en enkel blankett, där censorn kan slå larm om saker som bör uppmärksammas i den fortsatta hanteringen. Ledningsgruppen avger på grundval av dessa rapporter en årsberättelse till berörda utbildningsinstitutioner. Gruppen har i uppgift att anordna möten för hela censorsgruppen, för att kunna överblicka bedömningarna och utbyta erfarenheter. Gruppen organiserar också möten mellan censorskorpset och berörda utbildningsinstitutioner i landet. Censorskorpsets rapportering ingår i underlaget för den nationella utvärderingen av utbildningen.

Implementering av de nya funktionerna

Någon uppföljning av de nya funktionerna, som föreskrivs i 1993 års förordning, har inte skett. De iakttagelser som redovisas här bygger därför endast på intervjuer med tjänstemän i Undervisningsministeriet och vid Evalueringscenteret samt med studieledare och censorer inom några utbildningar.

Implementeringen av de nya föreskrifterna har skett långsamt. Ännu efter tre år har inte nationella censorskorps upprättats inom alla utbildningar. Det tar lång tid att förändra en sedan århundraden etablerad ordning. Det finns en försiktighet, som har sin grund i universitetens strävan att skydda sin autonomi från yttre manipulationer.

Ett intryck av några censorskorps är att en bättre mobilitet kommit till stånd. Institutionerna ser positivt på att nytt blod tillförts systemet. Även fördelningen mellan universitets- och yrkeslivsfolk i dessa censorskorps tillgodoser

regelsystemet. Låt vara att personsammansättningen av korpset inte behöver svara mot den faktiska fördelningen av censorsuppgifter. Den föreskrivna arbetsordningen med rapportering och kontaktmöten tycks däremot ännu inte funnit sina former och blivit reguljär. Ett symptom på detta är de utvärderingar, som görs av det nationella Evalueringssenteret. De har hittills inte kunnat använda censorskorpens årsberättelser i någon större utsträckning. I stället har centret valt att göra egna enkäter till censorerna. I sådana undersökningar ber man censorerna bl.a. bedöma studenternas

- allmänna kunskapsnivå inom ämnet
- överblick och specialisering
- skriftliga och muntliga språkfärdighet
- starka och svaga sidor.⁹

Även om den i förordningen angivna arbetsordningen ännu inte fungerar, kan på detta sätt utvärderingen av de danska utbildningarna likväl bygga på sakkunniga bedömningar av kunskaperna hos de examinerade. I ett svenskt perspektiv är detta naturligtvis en betydelsefull och utmanande iakttagelse. I svenska utvärderingar förekommer mycket lite av sådan extern resultatgranskning.

Censorskorpens storlek varierar i hög grad, från de minsta utbildningarna med en handfull personer till de största med i storleksordningen 1.500 censorer. Man kan fråga sig hur väl de små korpserna svarar mot olika specialiseringar. Kan en liten grupp också innefatta personer som företräder olika förnyelsesträvanden inom utbildningen? De stora censorskorpserna medför ännu olösta organisatoriska problem som försvårar nationell överblick och enhetliga bedömningar. Det uppstår därför subgrupper inom korpset, som svarar för censorsarbetet vid olika universitet och universitetscentra. Detta konserverar den ordning som rådde före 1993.

Ett skäl till att censorskorpserna blir stora är behovet av specialiserade bedömare för de specialarbeten i slutet av utbildningen, som har sin motsvarighet i svenska examensarbeten. I en rad utbildningar är en majoritet av censorerna endast verksamma under det sista studieåret. Många censorer

---

⁹ Dessa exempel är hämtade från följande rapporter från Evalueringssenteret: *Evaluering af videregående tyskuddannelser i Danmark* (1994), *Evaluering af sprog- og økonomuddannelserna* (1995) och *Evaluering af sygeplejerskeuddannelsen* (1995).

saknar således överblick över hela utbildningen. De rapporter från några censorskorps, som vi tagit del av, visar att det är främst specialarbetena som fokuseras i kvalitetsdiskussionen inom censorskorpset och med institutio- nerna.

”Sensur” i Norge

Den norska censorsordningen har sitt ursprung i dansk 1700-talshistoria, men har inte påverkats av den danska regleringen under 1800- och 1900- talen. Den norska Universitetsloven behandlar därför censorsordningen mycket kortfattat.¹⁰ Den konstaterar inledningsvis bara att *”sensorerne oppnevnes av avdelingene”* och avslutningsvis att *”sensuren skal foreligge innen tre uker”*. Lagen har också en funktionsparagraf, som anger att censorerna skall *”sikre en upartisk vurdering av prestasjonene og institusjonens faglige nivå”*. Den utvärderings- och utvecklingsfunktion som införts i Danmark tas således inte upp i den norska lagtexten. Då man under senare år granskat kvaliteten i den norska högskoleutbildningen har man snarare argumenterat för att begränsa examinationens roll. Studiekvalitetsutvalget under Gunnar Handals ledning framhöll i sin kritiska granskning att norska universitet mera kan karaktäriseras som ”eksamensgivende” än som ”undervisningsgivende” institutioner.¹¹ Denna distinktion beskriver väl de skilda utbildnings- traditionerna i Danmark och Norge å ena sidan och Sverige å den andra.

I Norge finner man såväl traditionernas inflytande på examinationsordningen som effekterna av den låga graden av detaljreglering. Det kan följdriktigt konstateras att olika institutioner tillämpar olika ordningar med hänsyn till ämnets karaktär och förutsättningar. I framför allt naturvetenskapliga äm- nen förekommer en diskussion, som syftar till att reducera censorssystemets höga kostnader. Den handlar inte bara om hur ofta man behöver extern medverkan i examinationen utan också hur omfattande censorns insatser skall vara. Det ifrågasätts om han eller hon behöver vara rumsligt närva- rande, då den enskilde studenten examineras. Är det motiverat i dessa äm- nen, att censorn medverkar i rättningen av enskilda opus? Tendensen tycks vara att censorn i första hand deltar i att fastställa innehållet i examinationen och att granska rättningsmallar. Extern medverkan är mindre intressant vid

¹⁰ *Universitetsloven*. Oslo 1989. Nr. 77. Kapitel 11, § 50.

¹¹ *Studiekvalitet*. Instilling fra Studiekvalitetsutvalget. Utdannings- og forsknings- departementet. Oslo 1990.

prövningen av de naturvetenskapliga grundkunskaperna än senare i utbildningen, då studenterna redovisar sina examensarbeten och uppsatser. Inom olika utbildningar understryker inte minst studenterna ofta betydelsen av att examensarbetenas kvalitet bekräftats av oberoende sakkunniga. De framhåller också värdet för framtida anställningar av att examen bekräftats av företrädare för professionen. Även i Norge deltar således yrkesverksamma läkare, ekonomer, jurister osv i examinationen.

I ämnen där prövningen är mindre knuten till korrekta svar eller rätta lösningar har det varit svårare att rationalisera censorsarbetet. Då bedömningen gäller studentens sätt att analysera problemet eller finna fram till välmotiverade åtgärder, har en direkt och omfattande medverkan av censorn bibehållits. I sådana ämnen förefaller examinationskostnaderna ligga på samma höga nivå som i Danmark. Examinationsordningen inom juridiska fakulteten vid Oslo universitet ger ett konkret exempel på hur den externa examinationen kan organiseras inom sådana ämnesområden ¹²

Examinationen vid juridiska fakulteten i Oslo

Examinationsordningen fastställs lokalt av den juridiska fakulteten. Utbildningen för juridisk ämbetsexamen är organiserad i fem utbildningsblock. Fakulteten förordnar för varje sådant block en av fakultetens lärare att vara examinationsledare. Denne föreslår censorer inom blocket, vilka förordnas av fakultetskollegiet eller det organ som kollegiet bemyndigar.

Examinationen på blocken är skriftlig. I mitten av utbildningen (block 3) och i slutet (block 5) förekommer dessutom en individuell muntlig examination. Proven innehåller en teoridel, där studenten får analysera principiella rättsproblem, ange vilka rättsregler som har betydelse för problemet och argumentera för olika lösningar. I praktikdelen får studenterna tillämpa rättsreglerna på ett konkret rättsfall.

Lärarna i blockets olika ämnen lämnar förslag till teoriuppgifter. Praktikuppgiften tas fram på uppdrag från examinationsledaren. Examinationens innehåll fastställs av en särskild kommitté, som består av examinationsledaren, en lärare, en erfaren censor samt två studerande som examinerats på blocket under de senaste två läsåren. För varje uppgift utarbetas en censorsvägledning, som justeras efter granskning av samtliga censorer.

---

¹² *Studiehåndbok*. Det juridiske fakultet. Universitetet i Oslo 1992/93.

De studenter som anmäler sig till examination tilldelas ett nummer. Behandlingen av de skriftliga proven blir därigenom anonym. Kandidaterna fördelas sedan i grupper, som normalt innehåller 40 studenter. För varje examinationsgrupp utses två censorer, varav minst en hämtas från yrkeslivet. En av censorerna är vanligen en universitetslärare, Denne lärare får dock inte tillhöra dem, som undervisar inom blocket.

De båda censorerna rättar samtliga provsvar oberoende av varandra och sätter poäng. Sammanvägningen av poäng och betygsättningen i en flergradig skala är omgärdad av preciserade regler. Då censorerna inte kan enas inträder examinationsledaren i censorsgruppen som "skiljedomare".

Kandidaten kan efter begäran få en muntlig genomgång med en av censorerna inom två veckor efter att resultatet meddelats. Om han inte är tillfredsställd med motiveringarna kan han besvära sig. Ärendet behandlas då av en klagonämnd, som består av två nya censorer. Om den klagande så önskar kan också en studeranderepresentant ingå i nämnden utan rösträtt. Om nämnden finner skäl att ändra betyget, kan detta ske både till den klagandes fördel och nackdel.

"External examination" i Storbritannien

Med syfte att värna om god standard

Den externa examinationen i Storbritannien är av något yngre datum än censorsordningen i Danmark och Norge. Den började tillämpas vid de universitet som byggdes upp under 1800-talet. De nya institutionerna ville demonstrera sin trovärdighet och goda standard med stöd av en extern granskning av utbildningen i olika ämnen. Så var fallet då universitetet i Durham etablerades under 1830-talet och Victoriauniversitetet i Manchester under 1880-talet. Den externa examinationen fick samma funktion då de polytekniska högskolorna kom till stånd under 1950- och 60-talen. Systemet har förts vidare i många av samväldesländerna, t.ex. Brunei, Hongkong, Indien, Malawi, Malaysia, Nya Zeeland och även i Irland. Det är däremot ett i stort sett främmande begrepp i amerikanskt språkbruk, dock med vissa intressanta undantag som vi återkommer till i kapitlet "Pågående försöksverksamhet" i det följande.

De brittiska universiteten organiserar och beslutar själva om den externa examinationen. Syftet beskrivs dock på liknande sätt vid de flesta universitet. Den brittiska rektorskonferensen CVCP har i en sammanfattande beskrivning angett ett primärt och sekundärt syfte:

- *to ensure first and most important, that degrees awarded in similar subjects are comparable in standard in all universities in the United Kingdom.*
- *that the assessment system is fair and fairly operated in the classification of students.*¹³

Senare har rektorskonferensen iakttagit förändringar i praxis och tillagt ett tredje syfte. CVCP rekommenderar att institutionerna även använder besöken av externa examinatorer

---

¹³ Committee of Vice-Chancellors and Principals. *The External Examiner System for First Degree and Taught Master's Courses* (1984).

- *to discuss structure and content of the course and of the degree programme and the assessment procedures.*¹⁴

Detta är ett liknande tillägg som det som gjorts i Danmark. Skillnaden är att den danska förordningens regler här svarar mot en rekommendation.

Även om de externa examinatorerna skall bevaka att god standard upprätthålls, har de ingen definition av en absolut standard eller toppstandard att utgå ifrån. Tvärtom har det redovisats en rad undersökningar som blottlägger att bedömningarna inte återspeglar enhetliga standardbegrepp. Atkins et al visar på svagheter vad gäller *consistency in the assessment criteria used between subjects, within subjects, between institutions or within institutions for the awarding of class of degree.*¹⁵ Silver et al har undersökt hur universiteten ser på dessa frågor.¹⁶ Mycket få institutioner hävdar att jämförelser mellan olika ämnen är möjliga och meningsfulla. Föreställningen om att en generell akademisk standard kan fastställas av externa examinatorer har således ringa stöd. Däremot finns det en utbredd tilltro till att jämförelser inom ämnet mellan olika institutioner är möjlig. Inte heller dessa kan dock utgå från några nationellt definierade kriterier.

Den brittiska traditionen kan snarare förstås i ljuset av de historiska exempel som vi inledde med. Den är ett uttryck för ett inre akademiskt intresse att med stöd av en oberoende extern granskning hävda integriteten hos de disciplinbaserade examina. Svårigheterna att förnya denna tradition kommer i dagen, då universiteten tar emot större och mer heterogena studentgrupper, då distans- och eller projektundervisning införs eller då utbildningen vid vissa universitet organiseras i moduler. En annan svårighet har varit att inordna den externa examinationen i det komplicerade brittiska utvärderingssystemet. Dessa problem till trots är den dominerade bedömningen bland universiteten att den externa examinationen är ett väsentligt inslag i brittisk utbildning och bör bibehållas. Silver et al försöker göra en realistisk beskrivning av den roll den externa examinationen spelar idag:

---

¹⁴ Committee of Vice-Chancellors and Principals. *Academic Standards in Universities: a paper on external examining in universities at first degree and taught master's level.* (1989)

¹⁵ Atkins, M J et al. *Assessment Issues in Higher Education.* Employment Department. (1993)

¹⁶ Silver, H., Stennet A., Williams R., *The External Examiner System: Possible Futures.* Quality Support Centre. The Open University. 1995.

In relation to standards, external examiners operate at the intersection between the national standards they try to uphold on behalf of their subject or profession, and the definition and operation of standards by the receiving institution and course. The essential work of the external examiner includes helping institutions to conduct their assessment procedures and to make decisions informed by what others do.

Modeller för extern examination

Det brittiska systemet är inte lika enhetligt som det danska. Man kan urskilja tre typer av tillämpningar, som inte bara beror på olikheter i examinationsordningen inom den högre utbildningen. De återspeglar också grundläggande värderingar om akademisk frihet och universitetens relation till statsmakten.

1. Extern examination är ett led i ett enskilt universitetets självkontroll: fakulteten söker genom att använda oberoende bedömare försäkra sig om att de egna kvalitetsnormerna uppfylls.
2. Systemet med externa examinatorer är ett led i den självkontroll, som utövas inom ett nätverk av universitet. Dessa söker försäkra sig om att en gemensam kvalitetsnorm uppfylls och att likvärdighet i de examinerades kvalifikationer föreligger.
3. Systemet med externa examinatorer är ett led i den centralt administrerade kontroll av utbildningen, med vars hjälp ett nationellt organ söker försäkra sig om att en extern kvalitetsnorm uppfylls.

Den tredje modellen tillämpades vid de tidigare polytekniska högskolorna. Den externa examinationen reglerades genom Council for National Academic Awards (CNAA), som lagts ned sedan högskolorna fått ställning som universitet. CNAA gjorde betydande insatser för att renodla och förnya den externa examinationens klassiska funktioner. Deras skrifter och rapporter är därför alltså en viktig kunskapskälla. CNAA hävdade de externa examinatorernas oberoende och accepterade därför inte den rådgivande funktion, som de började få vid vissa universitet. Den tredje modellen ligger också nära den danska, där statsmakten utser de externa censorerna och föreskriver en nationell ordning.

Den första modellen beskriver etablerad praxis vid de gamla brittiska universiteten medan den andra anknyter till den nätverksuppbyggnad som under längre tid varit i stark expansion inom universitetssektorn. Universitetet utser själva de externa examinatorerna liksom i Norge, med den viktiga skillnaden att de norska universitet oftare hämtar censorer utifrån. I exemplet ovan från juridiska fakulteten i Oslo spelar yrkesverksamma jurister en central roll i examinationen. Detta ger utrymme för att hävda en extern norm, dvs. vilka krav man kan ställa på dem, som släpps ut i yrkeslivet. I Storbritannien finns bara ett fåtal institutioner som tillämpar en sådan ordning. Politiker som kräver bättre "accountability" har ofta kritiserat den brittiska ordningen för att vara alltför intern, "ett system bröder emellan".

Dessa tre modeller fanns alla representerade i den studie som genomfördes under ledning av Warren Piper av hur den externa examinationen tillämpades i mitten av 80-talet.¹⁷ Modell 1 fanns ännu vid en minoritet av traditionsbundna universitet. Extern examination i nätverkssamarbete mellan universiteten hade blivit den vanligaste modellen. Den tredje modellen hade ännu en generell tillämpning vid dåvarande polytekniska högskolor.

Code of Practice

De externa examinatorernas två huvuduppgifter att säkra att studenterna får lika och rättvis behandling och att säkra att kunskapsstandarden upprätthålls utförs på liknande sätt vid de flesta universitet. De godkänner examinationsuppgifterna efter en granskning av innehållet i förhållande till kursplanens intentioner och efter en bedömning om de svarar mot god akademisk standard. Examinatorerna tar vanligen i efterhand del i rättningen oftast genom att slumpmässigt välja ut några av de rättade proven och genom att speciellt granska de underkända och topprestationerna. De deltar i betygsnämndernas sammanträden och har som regel det avgörande ordet vad gäller gränfallen. CNAA införde ordningen att de externa examinatorerna skulle sätta sin namnteckning under listan över godkända kandidater. De fick därmed en form av vetorätt.¹⁸

---

¹⁷ Warren Piper, D. et al., *The Role of External Examiners for Undergraduate Courses*. Economic and Social Research Council 1989.

¹⁸ Lewis R., *The System of External Examiners in the United Kingdom. Its Strengths and Weaknesses and the Need for Change*. The Open University 1993.

Examinatorerna förordnas av högskolornas ledning efter förslag från fakulteten. Det reella valet av namn sker dock ofta redan på institutions- och kursnivå. Man väljer äldre och väletablerade kollegor inom ämnesområdet, som oftast tidigare haft personliga kontakter med institutionen. Enligt Warren Pipers studie är 60 % av dem över 50 år och cirka 2/3 ordinarie universitetslektorer eller professorer. Det vanligaste uppdraget omfattar att under läsåret examinera 20–30 studerande. Hälften av de externa examinatorerna ser det som en professionell plikt att delta i arbetet med att upprätthålla den akademiska standarden. Lika många pekar på värdet av att ha kontakt med hur kurserna i ämnet genomföres vid andra universitet.

Den brittiska rektorskonferensen (CVCP) har aktivt sökt hävda högskolornas integritet och svarat på kritiken utifrån med en rad åtgärder. Inom ramen för Higher Education Quality Council (HEQC) har rektorskonferensen sökt stärka examinationsordningen enligt modell 2. Det har bl.a. utarbetats en nationell "code of practice" för den externa examinationen.¹⁹ Hit hör att en institution inte skall hämta examinatorer från systerinstitutioner, som man själv examinerar vid.

CVCP ger liksom tidigare CNAAs rekommendationen att lärare inte bör ta på sig mer än två externa examinationsuppdrag. Det är karakteristiskt för brittisk examinationspraxis att denna princip är accepterad av de flesta universiteten samtidigt som det finns uppenbara undantag. Det brittiska systemet omfattar 10 000–15 000 uppdrag för externa examinatorer. De mindre universiteten förordnar vardera mer än 100 externa examinatorer, de normalstora 200–300 och de få stora federala universiteten långt fler, med Londonuniversitetet i topp med cirka 2.000.

Under senare år har CVCP uppmärksammat behovet av introduktion och utbildning för att genomföra det externa examinationsuppdraget på ett professionellt sätt. Det anordnas nationella kurser och workshops. Värdet av dessa har dock ifrågasatts med tanke på de stora lokala variationerna. Många universitet har därför egna introduktionsprogram för nya examinatorer. De anordnar också lokala workshops, där de externa examinatorerna kan mötas och utbyta erfarenheter. Då ges likaledes tillfälle för interna och externa examinatorer att diskutera sina respektive uppgifter.

---

¹⁹ *Academic Standards in Universities*. Committee of Vice Chancellors and Principals. 1986.

CVCP framhåller vidare i sin code of practice att de externa examinatorerna årligen bör rapportera till högskoleledningarna. Därmed stärks insynen och ansvaret för uppföljningen. CVCP har följt upp sina rekommendationer på denna punkt och bl.a. granskat hur de externa examinatorerna rapporterar om²⁰

- *whether the objectives of the course are defined and are appropriate to the subject matter and to the students.*
- *the teaching quality and methods as revealed in the examination scripts.*
- *the general quality of candidates' work.*
- *comparability with other institutions.*

Den tredje uppgiften

I flera undersökningar som byggd på intervjuer av de externa examinatorerna har framkommit att deras arbete är på väg att förändras. Lindopkommittén konstaterade i en rapport 1985 att en tredje uppgift höll på att växa fram: *Many external examiners now see it as part of their role to give advice on the structure and content of courses and how they might be improved.*

Kommittén välkomnade denna utveckling, vilket väckte viss kritik. CNAA menade att de externa examinatorernas traditionella funktioner skulle försvagas om de alltför mycket involverades i institutionernas inre utvecklingsarbete.²¹ I Warren Pipers undersökning några år senare angav ungefär hälften, att de såg det som en viktig uppgift att bidra i utvärdering och utveckling av utbildningen medan den andra hälften mera strikt ville avgränsa sig till examinationen.

Det finns olika skäl för att förändra den externa examinatorns roll. Utvärdering i Storbritannien handlar i första hand om kvalitetskontroll av utbildningen. Det finns emellertid också strävanden att liksom i Sverige hävda att utvärderingen skall inriktas på att främja kvalitetsutvecklingen. Pågående förändringar av studieorganisationen är ett ofta uttalat skäl för att förändra

---

²⁰ *Academic Standards in Universities. A paper on external examining in universities at first degree and taught master's level.* Committee of Vice-Chancellors and Principals. 1989.

²¹ Warren Piper, *ibid.*, sid 6.

de externa examinatorernas roll.²² Uppdelningen på mindre kursenheter, utbyggnaden av specialiseringskurser och införandet av kontinuerliga deltentamina under läsåret ändrar förutsättningarna för deras medverkan.

Vissa universitet har rapporterat positiva effekter av en vidgad roll för de externa examinatorerna och därför infört den reguljärt. Andra har uttryckt en önskan att förändra rollen om det visar sig möjligt utan att påverka de traditionella funktionerna.²³ Ytterligare andra, ofta tidigare polytekniska högskolor, är negativa och menar att förändringarna underminerar den externa examinationens oberoende och objektivitet. Några försök har gjorts att helt omdefiniera uppgiften från att bedöma kunskapsstandard till att ackreditera institutionernas interna system för kvalitetssäkring. Några universitet har sökt särskilja de examinerande och rådgivande rollerna. Som exempel använder ett universitet dem i examinationen under några år varefter de övergår till att vara kursvaliderare. I det brittiska systemet är validering av förslag till nya kurser en etablerad ordning i kvalitetssäkringen. Gemensamt för de olika förändringsinitiativen är en strävan att stärka och artikulera den externa examinationens roll i den interna kvalitetssäkringen.

---

²² Silver, H., *External examiners: changing roles?* CNAA. 1993 (Project Report 41).

²³ Silver, H., Stennet A., Williams R., *The External Examiner System: Possible Futures* Quality Support Centre. The Open University. 1995.

Svenska försök i jämförande perspektiv

Kostnader och utbildningstraditioner

Högskoleutredningen gav i sitt betänkande två förslag till förändringar av examinationsordningen.²⁴ Examinationen bör framgent, i likhet med förhållandena i de länder som vi beskrivit ovan, omfatta betydligt större avsnitt än i dag. Utredningen föreslog, att prövningen skall gälla studier för 20–40 poäng, för att de mer övergripande kunskaperna och färdigheterna skall kunna säkras. Vidare menade man att denna examination bör ske under medverkan av externa examinators. I kostnadsperspektivet begränsade utredningen dock sitt förslag till att i ett första steg gälla ett examinations-tillfälle per utbildningsprogram. Det slogs fast att ett svenskt system för kvalitetssäkring *”förutsätter att varje student åtminstone någon gång under studietiden utsätts för den kvalitetskontroll som de externa examinerarnas medverkan innebär”* (sid 151). Detta borde gälla i den nya studieordningen fr.o.m. 1993/94. I linje med den pågående avregleringen av högskolan omsattes dock inte dessa utredningens förslag i förordningstext. I stället anvisade regeringen ett särskilt anslag för kvalitetshöjande åtgärder, som bl.a. avsåg extern examination.

Christian Hjort-Andersen har belyst kostnadsfrågan i en intressant cost-benefit-bedömning av den danska censursordningens tillämpning i statsvetenskap.²⁵ Han beräknade att examinationen i ämnet under 1988 hade förbrukat cirka 20 % av medlen för utbildning. Kostnaderna för censorernas medverkan utgjorde ungefär hälften av dessa utgifter. Vid vår förfrågan om motsvarande siffror för tre utbildningar vid Köpenhamns universitet vårterminen 1996 redovisades något högre siffror. Det kan synas rimligt med tanke på att den nya danska förordningen inneburit en ambitionshöjning. Det måste dock understrykas att det här rör sig om grova skattningar. Hjort-Andersen ifrågasätter om den danska censursinstitutionen kan motivera sina kostnader. Han sammanfattar drastiskt:

²⁴ *Frihet, Ansvar, Kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan.* SOU 1992:1.

²⁵ Hjort-Andersen, C. *Censuren ved statsvidenskab.* Økonomisk institut, Københavns universitet 1990 .

"Censorinstitutionen datererer sig fra en tid, hvor det kunne være nyttigt for enevoldskongen at have et vist indblik i universiteternes virke, da disse notorisk har været arnestedet for rebelske tanker. Denne funktion synes have overlevet sig selv."

Överblickande kostnadsredovisningar saknas inte bara för de nordiska utan också för det brittiska systemet. Dan Simpson har redovisat att kostnadsandel för den externa examinationen vid universitetet i Brighton som är väsentligt lägre än den danska.²⁶ Han har dock endast beräknat de direkta utgifter, som kan avläsas ur utbetalda räkningar, medan de indirekta torde vara väl så stora. Universitetsfolk framhåller ofta att det brittiska systemet är billigt i förhållande till vad universitetet får ut av det. I ett svenskt perspektiv får man dock konstatera att systemet i hög grad bygger på utbyte av tjänster och på goodwill, ett system som i sig kan vara kostnadseffektivt.

De faktiska kostnaderna i de olika länderna ligger under alla omständigheter på en nivå, som på intet sätt svarar mot de mycket begränsade medel för försöksverksamhet, som svenska högskolor avdelat ur anslagen för kvalitetshöjande åtgärder under perioden efter 1993. I det avslutande avsnittet av denna rapport redovisas en sammanställning av dessa försök. Den omfattar 34 försök genomförda vid 11 högskolor. De flesta försöken återfinns vid Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet. Den visar att försöken i de flesta fall gällt en enskild kurs inom en utbildning, oftast det avslutande examensarbetet (20 av försöken). Man har alltså introducerat ett inslag av extern examination i utbildningen såsom Högskoleutredningen föreslog. Det handlar däremot inte om försök med examination av den omfattning som är normalt i de utländska förebilderna. Högskoleförordningen har inte heller medgivit att den externa bedömarens i försöken fått mer än en rådgivande funktion. Förordningen föreskriver fr.o.m. 1993 att beslut om betyg skall fattas av *en av högskolans särskilt utsedd lärare (examinator)*.

Christian Thune, som varit en av arkitekterna bakom 1993-års danska censorsordning har tillsammans med Kim och Plantin utvärderat de försök med extern medverkan i examinationen som genomförts vid Lunds universitet

---

²⁶ Simpson, D. *External Examining – Changing Views and Methods*. University of Brighton 1994.

under 1993–1995.²⁷ Utvärderarna var starkt kritiska i sina slutsatser. Man instämde visserligen i att universitetet tonat ned rättstrygghetsaspekten men framhöll:

"En förutsättning för prioritering av kvalitetsäkringsfunktionen är att man noga överväger vid vilka prov och tentamina och på vilken nivå som extern medverkan är relevant. Vi anser att sådan medverkan inte bör inskränkas till examensarbeten för kandidat- och magisterexamen utan att försöksverksamheten bör utsträckas till att omfatta hela den löpande examinationen i likhet med de danska och brittiska systemen."

Utvärderarna föreslår att Lunds universitet med de utländska modellerna som förebilder genomför ett begränsat antal pilotförsök i samarbete med andra högskolor. Sådana försök antas kunna skapa förutsättningar för en svensk modell.

Med hänvisning till vår sammanställning kan denna kritik sägas gälla inte bara Lundaförsöken utan hela den svenska försöksverksamheten under de aktuella åren. Det kan dock ifrågasättas om utvärderarnas förslag är realistiskt. Pilotförsök kan motiveras bara om ett framgångsrikt resultat kan leda till reguljär tillämpning i utbildningen. Det förefaller inte sannolikt att man genom lokal försöksverksamhet kan nå fram till en omprioritering av utbildningsresurserna så att examinationen kommer att svara mot drygt 20 % av kostnaderna. Det kan i linje med det norska Studiekvalitetsutvalget (se ovan) hävdas att de svenska universiteten kontra de danska, norska och brittiska universiteten med traditionens tyngd prioriterar resurserna för undervisning respektive examination utifrån olika synsätt. Lars Haikola bekräftar detta då han jämför den religionsvetenskapliga utbildningen i olika nationella kontexter:

"In broad terms the difference may be expressed by saying that in Denmark and England great stress is laid on examinations but it is to a great extent up to the individual student to decide how he/she will acquire the knowledge and skills necessary to pass the examinations. In Sweden great stress is laid on the actual teaching and thus a greater part of the teaching is regarded as part of the examination process (continuous assessment)."

---

²⁷ Kim L., Thune C. och Plantin J. *Förbättringsarbetet vid Lunds universitet. En utvärdering av de särskilda medlen för kvalitetshöjande åtgärder 1993-1995.* (stencil)

Studenternas rättssäkerhet

Hjort-Andersen (ovan) drar slutsatsen att de danska censorerna har spelat ut sin roll för rättssäkerheten. Undervisningsorganisationen är idag sådan att ingen enskild lärare har ett avgörande inflytande över någon enskild student. De stora studentgrupperna och de skriftliga proven har medfört en reell anonymitet. Denna synpunkt är naturligtvis tungt vägande i åtskilliga svenska utbildningar med mindre kursmoduler, där ett underkänt resultat inte har lika stora konsekvenser. I andra utbildningar kan dock strävan mot en kontinuerlig examination vara ett mer reellt hot mot studenternas rättssäkerhet. Inom ramen för det pedagogiska utvecklingsarbetet framhålls ofta att examinationen styr inläringen på ett olyckligt sätt. En lösning på detta problem har blivit att integrera examinationen i undervisningen och genomföra den fortlöpande under kursens gång. Det uppstår då en risk för att studenten inte vet när han blir bedömd. Lärarens roll som examinator blir liksom i traditionell muntlig examination dold för insyn utifrån. Ett exempel från en undervisningshandbok om casemetodik får illustrera detta:

"Många lärare menar att examinationen är casemetodikens svagaste länk... Ett alldeles särskilt problem som erfarna caselärare ofta återkommer till är vad man kallar "problemet med de två stolarna": att vara öppen och tillåtande under seminarierna samtidigt som man examinerar." ²⁸

Ett grundläggande villkor för rättssäkerheten är att examinationen är synlig. Det skall vara möjligt att kontrollera examinationen med hänsyn till innehållet, sättet att genomföra den och bedömningsnormerna. En väg att reducera de två stolarnas problem är att examinationen i dessa hänseenden utsätts för extern granskning. Lärarens roll som undervisare stärks om han kan hänvisa till att examinationen och dess kravnivåer blir föremål för oberoende granskning. I denna mening kan således den externa examinationen bidra till att stärka vår "undervisningsgivande" tradition. Detta behöver inte betyda att varje student och varje kurstillfälle är utsatt för extern granskning. Det är också möjligt att granska några kurser varje läsår. Den samlade examinationen i en utbildning kan med ett rullande schema överblickas under exempelvis en femårsperiod. Man kan på detta sätt ytterligare reducera kostnaderna genom att kontrollera hur bedömningsnormerna praktiseras i examinationen endast av ett representativt urval av studenter.

---

²⁸ Kjellén B., Lundberg K., Myrman Y., *Casemetodik. En handbok om att undervisa och att skriva*. Grundutbildningsrådet 1994.

Hjort-Andersen gör ett viktigt påpekande om vad han menar är en vanföreställning om censorns bedömningsobjekt. Studentens prestation bedöms även om ingen censor är närvarande. Censorns primära funktion är således inte att kontrollera studenten, men väl att kontrollera läraren. Censorn kan bidra till att reducera examinatorns felbedömningar, men bidrar inte till att hålla andra fel under kontroll. Studenten kanske presterar sämre på en viss form av tentamen; kanske har tillfälligt nedsatt prestationsförmåga p g a en infektion etc. Hjort-Andersens analys bygger på antaganden om sannolikheten att examinatorn fattar olika typer av felaktiga beslut i examinationen. Han prövar hur dessa fel kan reduceras genom medverkan av censorer, som också kan innehålla olika typer av felbedömningar. En jämförelse i dessa termer mellan det danska systemet och en tänkt svensk modell med "rullande" medverkan av extern examinator är vanskelig att göra. Risken för att den enskilde studenten utsätts för felaktig bedömning är mindre i den danska ordningen, men skillnaden kan vara marginell. Den stora skillnaden är att kostnaderna minskar radikalt i den svenska.

Kvalitetssäkring

Det finns både likheter och skillnader i synen på kvalitetssäkring i de nationella traditionerna. Den brittiska framhåller den externa examinatorns roll för att säkra *"the comparability of standards across the sector"*. Renodlat är syftet då inte att säkra kvaliteten i någon absolut bemärkelse utan snarare att garantera jämförbarheten mellan olika universitet. Då man studerar praxis finner man snarare att examinationsordningen vid olika universitet varierar på en skala mellan dessa båda punkter. I Danmark skall censorerna granska *"at de højere uddannelsers eksamener er i overensstemmelse med de formål og krav, som er fastlagt..."* men samtidigt ger införandet av nationella censorkorps signaler om en nationell standard. Dessa censorkorps kan i princip bli ett mera verkningsfullt medel för att åstadkomma jämförbarhet än den brittiska ordningen har tillgång till.

Då den svenska regeringen valt att tillsvidare hänvisa frågan till lokala försök kommer tanken på nationell standard lätt i skymundan. Hittillsvarande försök har som regel gällt kvalitetssäkringen vid ett enskilt universitet, dvs. så som man tidigare organiserat verksamheten både i de nordiska länderna och i Storbritannien. Några exempel finns dock på den typ av nätverksamarbete, som blivit vanlig vid brittiska universitet. Inte inom någon utbildning har försöken hittills varit rikstäckande. Inom några utbildningar,

exempelvis socionom- läkar- eller religionsvetenskaplig utbildning, skulle möjligen sådana försök kunna aktualiseras. Dock är detta inte en självklar utveckling ens inom läkarutbildning som redan försöker definiera en nationell standard i AT-proven. Ett problem är att de kvalitativa utbildningsmål som skall säkras i hög grad definieras genom lokala kursplanebeslut. En utbildning baserad på problembaserat lärande vill exempelvis ogärna acceptera en extern examinator från en utbildning med traditionella målskrivningar. Ett enhetligt nationellt system skulle med detta synsätt hämma mångfalden och rentav kunna motverka den pedagogiska utvecklingen.

De utländska förebilder som vi beskrivit i det föregående är också begränsade vad gäller mångfalden genom att de är nationella i den meningen att man endast undantagsvis hämtar examinatoreer från andra länder. I de brittiska samväldesländerna är däremot inslaget av sådana examinatoreer större. Utgångspunkten är att universitetslärare från Storbritannien tidigare kontrollerade studieprestationerna i kolonierna. I t ex det självständiga Kenya upphörde efter hand denna ordning, inte minst på grund av de höga resekostnaderna. I spåret av dessa traditioner hämtar man numera externa examinatoreer inte bara inom landet utan också från universitet i omgivande afrikanska länder. I Hongkong förekommer externa examinatoreer med en vidare internationell anknytning.

Censorerna skall enligt den nuvarande danska ordningen väljas utifrån sin fackkunskap. Detta kan synas självklart. Man måste dock hålla i minnet att de därmed blir mer specialiserade och i mindre grad representerar sakkunnig överblick över hela den utbildning som skall bedömas. Kritiker av både de brittiska och nordiska systemen har pekat på betydande validitetsbrister då de externa bedömarna tillskrivs en vittomfattande roll i universitetens kvalitetssäkringssystem. Denna risk är däremot mindre giltig om man begränsar sig till censorns roll som granskare av "slutprodukterna" i utbildningen, dvs. special- eller examensarbeten. Här kan censorns egen specialisering snarare vara en styrka än en svaghet.

Den externa examinatorens roll kan ses som en faktor i ett system av insatser för att säkra kvaliteten i en utbildning. Extern examination kan få en roll i svenskt universitetsliv om akademiska intressen finner den användbar för detta syfte. Så växte den externa examinationen fram i Storbritannien. Detta synsätt på svenska försök knyter också an till den ovan refererade diskussionen i Storbritannien om att förändra systemet inför framtiden. Silver et al

pekar på en inriktning som innebär att den extern examinatorns uppgift blir *"less as an arbiter in cases of disputed marks or borderline candidates, and more as a part of our overall quality assurance procedures."*²⁹

I den ordning för utvärdering och kvalitetsarbete, som nu byggs upp i den svenska högskolan granskas en rad faktorer vad gäller utbildningens kvalitet. I handledningen *Utvärdering för kvalitet*⁶⁰ beskrivs dessa i nio problemområden.

	Förutsättningar	Förlopp	Resultat
Studenter	Rekrytering 1	Studier 4	Studieresultat 7
Lärare/kurser	Kompetens 2	Undervisning 5	Uppföljning 8
Organisation	Styrning 3	Arbetsmiljö 6	Utveckling 9

Rapportering från utvärderingar av olika utbildningar vid högskolor i landet ger många exempel på extern kvalitetsgranskning inom problemområdena 1–6 samt 9 genom enkäter och s.k. peer reviews. Det är däremot svårt att finna annat än hänvisningar till kvantitativa data vad gäller studieresultaten (område 7). Extern bedömning av examensarbeten eller i en "rullande" kursbedömning kan därför betraktas som "den felande länken" i den samlade granskningen. En slutsats blir därför att extern examination är en fråga av stor betydelse för högskolornas kvalitetssäkring även då den tillämpas på en väsentligt lägre kostnadsnivå än i våra nordiska grannländer.

Det är också sparsamt med uppföljningen av undervisningsresultaten (område 8). Detta gäller i synnerhet kvalitetsfrågor som kan ställas till omvärlden. Finns det inslag i yrkeslivets utveckling som bättre borde återspeglas i utbildningen? Hur står sig de utexaminerades kompetens sedan de varit yrkesverksamma några år? Är våra utbildningsresultat internationellt konkurrenskraftiga? Yrkeslivets deltagande i dansk och norsk examination ger betydelsefulla bidrag till en kontinuerlig dialog kring frågor av detta slag. Detta bör vara en utmaning för svenska universitet och högskolor:

²⁹ Silver, H., Stennet A., Williams R., *The External Examiner System: Possible Futures*. Quality Support Centre. The Open University. 1995. sid 27.

³⁰ Nilsson, K-A, *Utvärdering för kvalitet*. En handledning för grundutbildningen. Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Lunds universitet 93:179.

"Vi är självfallet medvetna om att Uppsala universitet hör till de nära nog obligatoriska besöksmålen för diplomater och gästande statschefer, men det är inte de glansfulla ad hoc-begivenheterna vi avser. Inte heller efterlyser vi någon uppbyggnad av ett system med kontaktsekreterare eller andra professionella mediatörer. Vad vi tyckt oss sakna i självvärderingen är närmast ett förhållnings-sätt till världen 'extra muros'" (Ur utvärderingen av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet).³¹

---

³¹ *Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet*. Högskoleverket 1996, sid 33.

Pågående försöksverksamhet

Handlingsalternativ

Den externa examinationens varierande funktion och utformning i Danmark, Norge och Storbritannien kan förklaras i ljuset av resp länders utbildningstradition och historia. Gemensamt för den högre utbildningen i dessa länder är fokuseringen på examen. Denna "examensgivande" tradition har ovan ställts mot en svensk mera "undervisningsgivande" inriktning. Denna leder till slutsatsen att det inte finns förutsättningar att genom lokal försöksverksamhet införa extern examination av traditionellt nordisk eller brittisk modell i Sverige. Våra utbildningstraditioner ligger inte i linje med den stora omfördelning av kostnader detta skulle innebära. Den svenska högskoleförordningen medger inte heller att den externa bedömare deltar i examinationsbesluten såsom i de utländska förebilderna.

Extern medverkan i examinationen kan däremot få en betydelsefull funktion i svensk högskola, om den används som ett led i en samlad strategi för utvärdering och kvalitetssäkring. Den externa examinatorn behövs för kvalitetsgranskning av utbildningens "slutprodukter", examensarbetena. Mera utbyggd eller som ett alternativ i utbildningar utan examensarbeten kan extern examination utnyttjas i ett "rullande" system. Resultaten i de olika kurserna eller terminerna inom en utbildning granskas då successivt över en fyra-femårsperiod.

De försök som genomförts vid svenska högskolor har oftast gällt examensarbeten men det finns också embryon till en rullande ordning inom medicinsk utbildning. Dessa tidigare försök har skett punktmässigt vid vissa högskolor med endast sporadisk dokumentation. Denna fas kan nu övergå i en mera systematisk försöksverksamhet. Den bör inriktas på att pröva hur extern examination kan användas som ett led i kvalitetssäkring. En sådan försöksverksamhet kan planeras utifrån de nordiska och brittiska erfarenheterna. I det följande föreslås en rad handlingsalternativ, vars tillämplighet kan prövas inom olika utbildningsområden.

- *Bedömningsobjekt*

Bedömningen avser

1. examensarbeten/specialarbeten motsv.
2. andra kurser fördelade över angivna läsår.

- *Rekrytering*

Externa bedömare hämtas

3. från annan svensk högskola.
4. från utländsk högskola.
5. från annan institution inom den egna högskolan.
6. från yrkeslivet.

- *Förordnande*

De externa bedömarna

7. förordnas av samma beslutsinstans som utser examinatorn.
8. engageras för att bidra med extern bedömning under mer än ett läsår.
9. utses bland personer med långvarig och kvalificerad erfarenhet av yrkeslivet.
10. utses bland högskolelärare med doktorskompetens.
11. utses bland personer som inte varit anställda vid institutionen under de senaste fem åren.

- *Förberedelser*

De externa bedömarna

12. informeras av prefekten/motsv om institutionens/motsv krav och förväntningar på den externa bedömningen,
13. och informeras därvid om kursens/-ernas innehåll, uppläggning och examinationspraxis.

Examinatorn och den externa bedömaren preciserar på förhand

14. vilka kriterier som skall användas för bedömningen av godkänt respektive väl godkänt resultat.
15. vilka innehållsmässiga resp formella krav som skall gälla för examensarbeten (motsv).
16. kraven på språkbehandlingen.
17. kraven på självständig arbetsprestation.

- *Bedömningen*

Den externa bedömaren

- 18a. granskar examinationens innehåll och form.
- 18b. granskar bedömningsnormerna.
- 19. deltar i examinationen av varje enskild student.
- 20. avgör tveksamma fall (gränsfall).
- 21a. granskar examinationsresultaten under terminen och bedömer kunskapsstandarden hos dem som blivit godkända.
- 21b. granskar ett urval av examinationsresultaten under terminen och bedömer kunskapsstandarden hos dem som blivit godkända.
- 22. ger råd om förbättringar av kursinnehåll, undervisnings- och examinationspraxis.

- *Rapportering*

- 23. De externa bedömarna skall avge en termins- /läsårsrapport, som redovisar bedömningarna enligt ovan.

Rapporten skall delges

- 24a. prefekten
- 24b. alla berörda lärare
- 24c. studenterna
- 24d. institutionens styrelse
- 24e. fakultetens dekanus.
- 25. Rapporten kommer att användas som ett av underlagsmaterialen för en samlad utvärdering av utbildningen.

Försöksverksamhet läsåret 1996/97

Under läsåret 1996/97 genomförs en försöksverksamhet vid Lunds universitet med syfte att pröva tillämpligheten av dessa handlingsalternativ inom olika utbildningar. Samtliga fakulteter har inbjudits att medverka med en utbildning. Några fakulteter har dock bedömt det angeläget att flera utbildningar deltar. Följande utbildningar ingår i försöksverksamheten.

- Civilingenjörutbildning: Byggnadsfysik, Byggnadsmaterial, Byggnadsmekanik, Bärande konstruktioner.
- Naturvetenskaplig utbildning: Biokemi
- Juristutbildningen
- Ekonomutbildningen
- Pol.mag. -utbildningen: Statsvetenskap, Nationalekonomi
- Socionomutbildningen
- Läkarutbildningen: Termin 5
- Tandläkarutbildningen

- Humanistisk utbildning: Engelska, Tyska
- Grundskollärarytbildningen

Till denna försöksverksamhet har knutits parallella försök vid Göteborgs universitet inom tre av dessa utbildningar. I dessa medverkar dessutom ett tredje universitet. Därigenom kan variationer studeras i förhållande till ämnesmässiga respektive lokala förhållanden. Denna uppläggning gör det också möjligt för institutionerna att pröva nätverkssamarbete av den typ som är vanlig vid brittiska universitet. Parallellförsöken omfattar följande utbildningar och universitet.

- Biokemi: Göteborgs, Lunds och Umeå universitet
- Socionomutbildningen: Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet.
- Grundskollärarytbildningen: Göteborgs, Linköpings och Lunds universitet.

Parallellförsöken genomförs och delfinansieras inom ramen för Högskoleverkets examinationsprojekt.

Några av de deltagande utbildningarna har tidigare erfarenhet av extern examination. Läkarutbildningen har genomfört försök utan tydliga resultat för en framtida examinationsordning. Både socionomutbildningen och tandläkarutbildningen går däremot in i den aktuella försöksverksamheten sedan de rapporterat positiva erfarenheter från tidigare läsår. Man kan från dessa båda utbildningar se exempel på samma drivkrafter som var för handen då den brittiska ordningen växte fram. Det nya ämnet socialt arbete har med stöd av den externa examinationen kunnat visa kvaliteten i examensarbeten på samma sätt som brittiska polytekniska utbildningar vann status i den akademiska världen genom CNAA:s granskningar. Efter att ha varit nedlagd under en längre tid startades tandläkarutbildningen i Malmö på nytt med en ny profil. Utbildningen byggdes nu upp enligt en modell för problembaserat lärande (PBL). Ett viktigt steg i utvärdering av den nya utbildningens kvalitet har tagits genom att använda extern examination.

Planering av försöken

Denna försöksverksamhet bygger på värderingen att en svensk modell bör ta vara på möjligheterna till lokal och ämnesmässig anpassning. Varje deltagande utbildning tar därför självständigt ställning till de ovan angivna handlingsalternativen. Under höstterminen 1996 har utbildningarna besvarat ett

planeringsformulär, som omfattat dessa alternativ. Den följande redogörelsen bygger på data från dessa formulär. Försöken pågår och kommer att rapporteras under 1997. Därvid kommer en uppföljning av handlingsalternativen att genomföras, då även de externa examinatorerna tillfrågas om sina erfarenheter.

De medverkande utbildningarnas planering redovisas i fem tabeller nedan. Då institutionen angett att ett handlingsalternativ skall gälla återfinns den som en markering i respektive tabell. Eftersom bedömningen görs i ett tidigt planeringsskede finns en grad av osäkerhet. Ibland kan denna innebära att man vill ta slutlig ställning till uppläggningsen i samråd med den externa examinatoren. Då markering saknas behöver detta således inte innebära att man tagit definitiv ställning mot detta alternativ.

Val av externa examinatorer och deras bedömningsobjekt

Tabell 1 på nästa sida visar att samtliga utbildningar planerar sina försök med tanke på granskning av examensarbeten/motsv. I perspektiv av de tidigare försöken under 90-talet kan man här skönja en svensk huvudmodell för extern medverkan i arbetet med kvalitetssäkring. De båda språkutbildningarna finner det angeläget att resultaten i språkfärdighetskurser dessutom granskas. Ett undantag från huvudmodellen blir läkarutbildningen som kommer att inrikta sig på examinationen under en studieterm. Årets försök har där föregåtts av tidigare extern bedömning under andra terminer i utbildningsgången. Inom läkarutbildningen spelar fördjupningsarbeten inte samma roll som examensarbeten i andra utbildningar. Här är den "rullande" modellen således mera tillämpbar. Detta gäller också tandläkarutbildningen, som redovisar den mest utbyggda modellen (se sid 31). Vidare finns andra variationer. Juristutbildningen har exempelvis valt ut några ämnen inom utbildningen och låter där granska samtliga examensarbeten, för att under senare år återkomma till övriga ämnen.

Tabell 1: Bedömningsobjekt och rekrytering (alternativ 1 – 6)

Antal livet 6.	Alternativ:	Examens- Fakultet/motsv	Annan arbete	kurs	Extern examinator (3–6):				
					Annan 1.	Annan 2.	Annan svensk 3.	instit. 4.	Utländsk 5.
Teknisk									
	Byggnadsfysik	•		•					
	Byggnadsmaterial	•		•					
	Byggnadsmekanik	•					• Dk	•	
	Bärande konstruktioner	•		•				•	3
Mat.-Naturvet.									
	Biokemi LU	•		•					1
	GU	•		•					1
	UmU	•		•					1
Juridisk									
	Juristutbildningen	•		•			• Dk, N	•	
Samhällsvet.									
	Ekonomutbildn.	•		•	•		• Dk		11
Pol.mag.: Statsvet.									
	Nationalekonomi	•			•		• Dk		1
		•			•		• F		1
Socionomb.									
	LU	•		•	•		• N		4
	GU	•		•					1
	SU	•		•	•				4
Medicinsk									
	Läkarutbildning		•				• N		
Odontologisk									
	Tandläkarutbildning	•	•				• N, GB	•	12
Humanistisk									
	Engelska	•	•	•					
	Tyska	•	•				• Dk		3
Läraryt.									
	Grundskollärare								
	LU	•		•			•	•	9
	GU	•		•	•			•	3
	LiU	•			•			•	

Flertalet utbildningar väljer extern examinator från annan svensk högskola. Inom de samhällsvetenskapliga utbildningarna och lärarytutbildningen planeras att använda kollegor också från annan institution inom den egna högskolan. En motivering är att en lärare från ett annat ämne som deltar i utbildningen kan ge värdefulla bidrag till granskningen av "slutprodukten".

I andra fall poängteras att man på detta sätt kan få en bedömning av den vetenskapligt-metodiska kvaliteten. Vid en del amerikanska colleges, där man särskilt prövar de övergripande färdigheterna i varje kurs, används denna form av extern examination. Det kan gälla prövning av kritiskt tänkande, språkfärdigheter, datoranvändning etc.³² De mest utvecklade systemen av detta slag finner man sannolikt vid Alverno College i Milwaukee och Blue Ridge Community College i Virginia.³³

Grundskollärarytbildningen i Linköping begränsar sig till att endast välja externa examinatorer inom det egna universitetet med hänvisning till att examensarbeten i lärarutbildningen är en ny företeelse, som ännu inte är mogen för bedömning av andra högskolor.

Hälften av de deltagande utbildningarna väljer också externa bedömare från utländska, vanligen nordiska högskolor. Detta är en långt högre andel än i de utländska förebilderna, vilket bekräftar våra antaganden ovan om hur en svensk modell skulle kunna fungera. Några utbildningar arbetar endast med utländska bedömare. Det framhålls bl.a. att den tidigare ordningen med nationella studieplaner svarar mot en likriktning som man vill undvika. Nya impulser till kvalitetsförbättringar finns med detta synsätt främst att hämta utifrån.

De filosofiska fakulteterna söker sina bedömare bland kollegor inom högskolevärlden, medan yrkesutbildningarna inom övriga fakulteter också väljer externa examinatorer från yrkeslivet. Detta är en skillnad mellan fakulteterna, som tycks vara oberoende av högskoleort.

---

³² Nilsson, K-A, Hur kan vi utvärdera universitetets bidrag till det kritiska tänkandet? (I: *Kvalitet och kritiskt tänkande*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet 1997.)

³³ Harvey, L., Knight, P., *Transforming Higher Education*. Open University Press 1996.

Tabell 2: Förordnande av externa examinatorer (alternativ 7–11)

Alternativ:	Besluts- instans 7.	Flera läsår 8.	Yrkeslivs- erfarenhet 9.	Doktors- kompetens 10.	Ej anställd (5 år) 11.
Fakultet/motsv.:					
Teknisk					
Byggnadsfysik	•			•	
Byggnadsmaterial	•			•	•
Byggnadsmekanik			•	•	•
Bärande konstruktioner	•			•	•
Mat.-Naturvet.					
Biokemi				•	•
LU				•	•
GU				•	•
UmU				•	•
Juridisk					
Juristutbildning			•		•
Samhällsvet.					
Ekonomutbildn.	•			•	•
Pol.mag.: Statsvetenskap	•			•	•
Nationalekonomi	•			•	•
Socionomutbildn.				•	•
LU				•	•
GU				•	•
SU				•	•
Medicinsk					
Läkarutbildning	•		•	•	•
Odontologisk					
Tandläkarutbildn.	•	•	•	•	•
Humanistisk					
Engelska	•			•	•
Tyska	•			•	•
Lärarytelse					
Grundskollärare	•	•	•	•	•
LU	•	•	•	•	•
GU	•	•	•	•	•
LiU	•	•	•	•	•

Beslut om förordnande av extern examinator fattas som regel av samma beslutsinstans som utser examinatorn (tabell 2). Två av de tre parallellförsöken har etablerat ett nätverk med inbördes utbyte av externa examinatorer. Detta gäller biokemi och socionomutbildning. Vid denna typ av organisation kan också brittisk praxis tillämpas, att inte sända extern examinator till den institution, från vilken man själv är mottagare. Nätverket i biokemi tillämpar denna regel.

Utbildningarna söker liksom de utländska förebilderna genomgående externa examinatorer med god akademisk kompetens och i förekommande fall med kvalificerad yrkeserfarenhet. Man följer likaledes regeln att vederbörande inte får ha varit anställd vid institutionen under de senaste fem åren.

I de andra länderna förordnas extern examinator som regel för en flerårsperiod. Genom upprepade iakttagelser av hur studerande från olika årskullar presterar ges möjligheter att få en bred och fördjupad kunskap om utbildningens kvaliteter. En sådan kontinuitet kan därför vara betydelsefull, då kvalitetsäkringsaspekten betonas. I den pågående försöksverksamheten har de externa bedömarna endast med få undantag engagerats för en flerårsperiod. Denna svaghet bör uppmärksammas, då utvecklingsarbetet framgent förs vidare.

Tandläkarutbildningen i Malmö

Examinationen i denna PBL-organiserade tandläkarutbildning avser hela terminsblock, vilket ligger i linje med vad högskoleutredningen föreslog. Detta har också den fördelen att de externa examinatorerna kan överblicka större delar av utbildningsgången genom att delta i examinationsperioden i slutet av varje termin. Malmöutbildningen har under två tidigare läsår använt externa examinatorer från universitetet i Oslo. Den kontinuitet, som efterlysts ovan föreligger således vid Tandvårdshögskolan i Malmö. Under detta läsårs försök går man vidare med de internationella kontakterna och engagerar också externa bedömare från Storbritannien. Vidare införs extern examination med yrkesverksamma tandläkare som bedömare i de kliniska examinationerna under de tre sista terminerna. På samma sätt tillkommer extern examination av de s.k. electives under den avslutande terminen, då kandidaterna författar vetenskapliga rapporter.

De norska bedömarna har rapporterat sina erfarenheter efter två läsår. De pekar på Malmöskolans öppna hållning till de externa examinatorerna och aktualiserar därvid en ändring av högskoleförordningen:

"I betraktning av denne åpne og realistiske holdningen til eksterne eksaminatorer er det uvant sammenliknet med norske forhold å spille en så passiv rolle i selve prosessen. Vi kan/skal evaluere eksamen men ikke delta i vurderingen av kandidatene eller medvirke ved eksaminasjonene. Med de evalueringene som har kommet fra oss mener vi at tiden må være moden for å endre systemet med eksterne eksaminatorer i retning av en blanding av sensor/evaluator-funksjon ved de forskjellige eksamener. "

Planering och genomförande av bedömningarna

Tabell 3. Introduktion, kriterier för bedömning (alternativ 12–17).

Fakultet/motsv.:	Alternativ:	Information om förväntningar 12.	Kursinformation 13.	Godkänt/ Väl godkänt 14.	Formella krav på ex.arbeten 15.	Språket 16.	Självständig prestation 17.
Teknisk							
Byggnadsfysik		•		•	•	•	•
Byggnadsmaterial		•	•	•	•	•	•
Byggnadsmekanik				•	•	•	•
Bärande konstruktioner		•		•	•	•	•
Mat.-Naturvet.							
Biokemi	LU	•	•	•	•	•	•
	GU	•	•	•	•	•	•
	UmU	•	•	•	•	•	•
Juridisk							
Juristutbildning		•	•				
Samhällsvet.							
Ekonomutbildn.			•	•	•	•	•
Pol.mag.: Statsvetenskap		•	•	•	•	•	•
Nationalekonomi		•	•	•	•	•	•
Socionomutbildn.	LU	•	•	•	•	•	•
	GU	•	•	•	•	•	•
	SU	•	•	•	•	•	•
Medicinsk							
Läkarutbildning		•	•	•	•	•	•
Odontologisk							
Tandläkarutbildn.		•	•	•	•	•	•
Humanistisk							
Engelska		•	•	•	•	•	•
Tyska		•	•	•	•	•	•
Läroarbetsutbildning							
Grundskollärare	LU		•	•	•	•	•
	GU	•	•	•	•	•	•
	LiU		•	•	•	•	•

Flertalet utbildningar avser tillämpa brittisk praxis att prefekten eller motsvarande skall informera den externa examinatorn om vilka krav och förväntningar institutionen ställer på den externa bedömningen (tabell 3). Inom vissa utbildningar med många institutioner inblandade och ett decentraliserat examinationsansvar kan uppgiften istället övergå till den som har samordningsansvar för utbildningen. Det finns också allmän beredskap

för att den externa examinatorn på förhand skall bli väl informerad om kursernas innehåll, uppläggning och examinationspraxis.

Juristutbildningen och övriga utbildningar ser olika på examinatorns och den externa examinatorns förhandskontakter. Juristerna vill göra en klar åtskillnad mellan examinationen och den externa medverkan. Den externa kvalitetsgranskningen kommer där att ske först i efterhand. då examensarbetena redan är betygssatta. Inom övriga utbildningar kommer examinatorn och den externa bedömarens på förhand att tillsammans precisera kriterier för bedömningen. Detta gäller vilka krav som skall ställas för godkänt respektive väl godkänt resultat. Det gäller också vilka innehållsmässiga resp formella krav som skall gälla för examensarbeten, liksom kraven på språkbehandling och självständig arbetsprestation. Denna kommunikation är betydelsefull oberoende om den sker före eller efter examinationen. Värdet av extern examination beskrivs ofta av universitetslärare i andra länder med hänvisning till att man kan precisera och profilera kvalitetskraven i ljuset av vad parallella institutioner gör eller hur yrkeslivet utvecklas.

Tabell 4. De externa examinatorernas bedömningar (alternativ 18–22)

Fakultet/motsv.:	Alternativ:	Upp- gifter 18a.	Normer 18b.	Examinander		Standard urval		Rädgiv- ning 22.
				Alla 19.	Gränsfall 20.	Alla 21a.	21b.	
Teknisk								
		•	•	•				
		•	•	•	•	•		
		•		•				•
				•	•			
Mat.-Naturvet.								
	LU	•	•			•	•	•
	GU	•	•			•	•	•
	UmU	•	•			•	•	•
Juridisk								
						•	•	•
Samhällsvet.								
		•	•	•	•	•	•	•
		•	•				•	•
		•				•	•	
	LU	•	•	•	•		•	•
	GU	•	•					•
	SU	•	•				•	•
Medicinsk								
		•	•			•		•
Odontologisk								
		•	•	•		•	•	•
Humanistisk								
		•	•			•	•	•
		•	•			•	•	•
Läro-utbildning								
	LU	•	•				•	•
	GU	•	•	•				•
	LiU		•				•	•

En huvuduppgift för de externa examinatorerna är att överblicka kunskapsstandarden hos dem som blivit godkända (tabell 4). Detta gäller oberoende om detta sker som en efterhandsbedömning av färdiga examensarbeten som i juristutbildningen eller om de externa bedömarna också granskar examinationens innehåll, form och bedömningsnormer som i övriga utbildningar (alternativ 18). Här framträder i stället en annan skillnad som mera avgörande, den mellan civilingenjörsutbildningen och övriga utbildningar. Examensarbetena vid de tekniska högskolorna görs i specialiserade ämnen

ofta med endast någon eller några examinander per termin. Genom att granska dessa arbeten kan den externa examinatorn givetvis inte förväntas ta ställning till en mera generell kunskapsstandard i ämnet. Här blir bedömningsuppgiften i stället inriktad på kvaliteten i det enskilda examensarbetet (alternativ 19). Därmed begränsas också möjligheterna att fungera som rådgivare till institutionen vad gäller förbättringar i kursinnehåll, undervisning och examinationspraxis (alternativ 22). Denna funktion som är på väg att ta form i de danska och brittiska systemen gäller för de flesta av de övriga utbildningarna redan i den aktuella försöksverksamheten. Iakttagelserna från den tekniska utbildningen ger dock ytterligare belägg för påståendet att det måste skapas kontinuitet i den externa bedömningen om den skall kunna bli ett verksamt led i kvalitetssäkringen.

Rapportering av den externa bedömningen

Rapporteringen av den externa bedömningen följer den bild som växt fram ovan (tabell 5). En termins- eller läsårsrapport som exempelvis de danska censorerna avger blir mindre meningsfull om bedömningen avser enskilda studenters prestationer som i de tekniska utbildningarna. De utbildningar som är inriktade på en övergripande standardbedömning har däremot ett uttalat behov av en sådan rapport. Denna har mottagare i grupper som har direkt ansvar för utbildningens kvalitetsutveckling – prefekt, institutionsstyrelse och alla berörda lärare. Om den också behöver delges studenterna och fakultetsdekanus råder det delade meningar om.

De flesta utbildningarna kommer att använda rapporten som ett av underlagsmaterialen för en samlad utvärdering av utbildningen (alternativ 25). De bekräftar därmed huvudtesen i denna uppsats att extern examination i svensk tappning kan få en funktion som ett led i en samlad kvalitetssäkringsprocess.

Tabell 5: Alternativ 23–25

Alternativ:	Rapport	Rapporten delges:			Inst. styrelse	Dekanus	Underlag för utvärdering
	23.	Prefekt	Lärare	Studenter			
Fakultet/motsv.:	23.	24a.	24b.	24c.	24d.	24e.	25
Teknisk							
Byggnadsfysik	•	•	•	•			•
Byggnadsmaterial							
Byggnadsmekanik							
Barande konstruktioner	•	•	•				
Mat.-Naturvet.							
Biokemi	LU	•	•	•	•	•	
	GU	•	•	•	•		
	UmU	•	•	•	•	•	
Juridisk							
Juristutbildning	•	•	•	•	•	•	•
Samhällsvet.							
Ekonomutbildn.	•	•	•	•	•	•	•
Pol.mag.: Statsvetenskap	•	•	•	•	•	•	•
Nationalekonomi	•	•			•	•	•
Socionomutb.	LU	•	•	•	•		•
	GU	•	•	•	•		
	SU	•	•	•	•		•
Medicinsk							
Läkarutbildning	•	•	•	•			•
Odontologisk							
Tandläkarutbildn.	•	•	•	•	•	•	•
Humanistisk							
Engelska	•	•	•		•	•	•
Tyska	•	•	•		•		•
Lärarutbildning							
Grundskollärare	LU	•	•	•	•		•
	GU	•	•	•	•	•	
	LiU						•

Erfarenheter av extern examination vid svenska högskolor 1992/93–1995/96

Som ett resultat av Högskoleutredningens förslag beslutade regeringen under hösten 1992 att anvisa särskilda medel för kvalitetsåtgärder inom högskoleutbildningen, dels för att öka tillgången på forskarutbildade lärare, dels för "övriga kvalitetsåtgärder", definierade som "pedagogisk utbildning av lärare, externa examinatorer etc". För det sistnämnda ändamålet anvisades 20 milj kr för budgetåret 1992/93 och 50 milj kr för vart och ett av de följande tre budgetåren (dvs. t.o.m. 1995/96).

I det följande redovisas resultatet av en kartläggning av de försök med extern medverkan i examinationen som förekommit under den period då dessa särskilda medel stod till förfogande.

Undersökningen

Under våren 1996 gjordes en kartläggning av de försök med extern examination som förekommit under perioden 1993/94–1995/96.

Uppgifterna inhämtades genom en enkät till statliga universitet och högskolor våren 1996. (De konstnärliga högskolorna undantogs från enkäten – främst eftersom de av tradition tillämpar extern medverkan i sina examensprov, vilket innebär att några nya försök knappast varit aktuella.) Kontaktpersoner identifierades genom ett utskick till Högskoleverkets (Kanslersämbetets) kontaktpersoner för kvalitetsfrågor och till pedagogiska konsulter vid de högskolor där sådana fanns.

Enkäten nådde sannolikt inte ut till alla berörda lärare, och det är därför rimligt att anta att vissa försök har förbigåtts i denna inventering.

De frågor som ställdes gällde följande punkter:

- De externa examinatorernas roll
- Rekrytering av externa examinatörer
- Genomförande och rapportering

Frågorna återges i bilaga 1.

Resultat

Följande 11 högskolor (av 29 tillfrågade) har redovisat att de provat extern examination på något sätt:

Stockholms universitet
Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Linköpings universitet/Hälsouniversitetet
Högskolan i Borås
Högskolan i Karlstad
Högskolan i Kristianstad
Mitthögskolan
Karolinska institutet
Sveriges lantbruksuniversitet

En sammanställning av svaren återfinns i bilaga 2.

De flesta försöken redovisas från Lunds universitet, Stockholms universitet och Göteborgs universitet. Vid övriga högskolor rör det sig om något enstaka försök.

Sammanlagt redovisas 34 försök med extern examination (i några fall rör det sig om samarbete mellan två institutioner som har räknats som två projekt). Den övervägande delen av försöken (20 fall) avser uppsatser eller examensarbeten.

De externa examinatorernas roll

I de allra flesta fallen har den externe examinatorn medverkat i bedömningen av de enskilda studenternas prestationer, men alltid tillsammans med den "ordinarie" examinatorn vid institutionen. Den externe bedömaren har alltså inte fungerat som examinator i formell mening, dvs. som betygssättare.

Detta kan bl.a. bero på att högskoleförordningen i sin nuvarande lydelse föreskriver att betyg skall bestämmas av "en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator)", vilket innebär att man inte kan ha två parallella examinatore. Bestämmelsen tolkas i regel också så att examinatorn skall vara anställd vid den egna högskolan.

Flera av de examinatore som hämtats från grannländerna har i sina skriftliga rapporter påtalat att det svenska examinationssystemet ger de externa examinatorena en alltför passiv roll. Tiden bör nu vara mogen, sägs det i en rapport, att stärka de externa bedömarnas "sensor/evaluator-funksjon". Detta är inte minst viktigt från studenternas synpunkt: "I dag har lærerne kanskje for stor makt i systemet og studentene har ingen ombudsmann".

I ungefär hälften av fallen har den externe bedömaren granskning skett i efterhand, typiskt genom att uppsatser (motsv) har granskats av en lærare vid en systerinstitution.

Förutom den individuella bedömningen har de externa bedömarna genomgående också lämnat allmänna synpunkter på studenternas kunskapsstandard.

Vanligt är också att institutionen har fått synpunkter på kursuppläggning och kursinnehåll. Bara i något enstaka fall har den externe bedömaren deltagit i utformning av prov (vilket är ganska naturligt eftersom flertalet försök med extern bedömning har gällt uppsatser och examensarbeten).

Rekrytering

I det alldeles övervägande antalet fall har de externa bedömarna rekryterats från systerinstitutioner vid andra svenska högskolor. I några fall har man valt externa examinatore från de nordiska grannländerna (Danmark och Norge). I dessa länder är extern examination sedan länge vedertagen praxis, vilket förklarar att danska och norska bedömaren förefaller ha varit mer aktiva när det gällt att gradera enskilda studenters prestationer. Antalet bedömaren som hämtats från yrkeslivet har i denna undersökning varit mycket litet.

I de försök som hittills gjorts har de externa bedömarna i regel utsetts av vederbörande institution (i några fall har det varit den granskande systerinstitutionen som bestämt vilken lærare som skulle vara extern examinator). Endast i ett par fall har fakultetsnivån varit inblandad – i det ena fallet i

anslutning till en av fakulteten initierad utvärdering av institutionen, medan det andra fallet gällde tandläkarutbildningen i Malmö, där både undervisning och examination organiseras på fakultetsnivå.

Examensarbeten

Som nämnts avser den övervägande delen av försöken uppsatser eller andra former av avslutande examensarbeten. Det är också den form av examination där extern medverkan lättast kan organiseras.

I regel har den externa examinatorn fått sig uppsatserna tillsända för bedömning, i många fall i efterhand, sedan arbetena blivit godkända. Det är inte vanligt att de externa bedömarna deltar i uppsattsseminarier eller liknande. Däremot är det inte ovanligt att uppsatser bedöms – och betygsätts – av en annan lärare vid institutionen än den som varit handledare.

En institution (Internationell pedagogik vid Stockholms universitet) rapporterar att bedömning av uppsatser för Mastersexamen regelmässigt sker i en betygsnämnd med medlemmar från andra institutioner.

I de flesta fall granskar de externa bedömarna inte samtliga uppsatser eller examensarbeten, utan de tar del av ett urval uppsatser och gör sin bedömning på basis av dessa.

I en del starkt yrkesinriktade utbildningar eller med konstnärlig anknytning är extern medverkan i bedömningen av examensarbeten regel. Hit hör t.ex. journalistutbildningen, GI/IHR, textilhögskolan i Borås, arkitektutbildningen m.fl.. I dessa fall förefaller de särskilda medlen för detta ändamål inte ha inneburit någon förändring av en redan etablerad praxis.

Examination på kurser

En mindre del av de rapporterade försöken har avsett kurser eller kursmoment som inte dokumenteras genom en uppsats.

Inom *läkarutbildningen* har extern medverkan i examinationen prövats vid Karolinska institutet, Lunds universitet och Göteborgs universitet, vid KI redan 1990/91 med stöd av Högskoleutredningen. Det är i första hand i kurserna under den kliniska utbildningsperioden som extern examination har förekommit – kirurgikursen i Stockholm och Lund/Malmö, dermatologi/venereologi i Malmö, pediatrik i Stockholm, obstetrik/gynekologi i

Lund och Göteborg. Ett försök med extern examination under den första delen av utbildningen i Lund genomfördes under hösten 1996. Den externa medverkan i examinationen har i regel varit kopplad till försök med nya examinationsformer i läkarutbildningen.

I Malmö har man vid flera tillfällen anlitat examinatoreer från Danmark, som lämnat skriftliga rapporter om sina erfarenheter och synpunkter. Försöken vid Karolinska institutet har dokumenterats genom publicerade rapporter (Nordenström m.fl. 1995; Mårtenson m.fl. 1993; Finkel m.fl. 1991).

I den nya *tandläkarutbildningen* i Malmö har extern medverkan i examinationen blivit ett viktigt inslag. Fr.o.m. 1994/95 har man anlitat externa bedömare vid den för alla årskurser gemensamma examinationsveckan i slutet av varje termin. Avsikten är enligt rapporten från fakulteten att ytterligare öka de externa examinerernas inflytande.

Sjukgymnastutbildningen i Lund och i Linköping har samarbetat i s.k. trestegsexamination ("Triple Jump Examination") under termin 3 i utbildningen. Examinationsformen är en muntlig examinationsform som utarbetats speciellt för att passa PBI. Under examinationen bedömde lärarna (en från Linköping, en från Lund) var för sig varje student och sedan gjordes en jämförelse mellan dessa bedömningar. Resultatet användes för att bedöma "in-terbedömarreliabilitet" samt kunskapsnivå och krav på respektive studieort.

Försöksverksamhet med externa examinatoreer i *tyska* vid Göteborgs universitets har dokumenterats i en omfattande rapport (Andersson m.fl. 1996). Försöken, som genomfördes vid ett examinationstillfälle under 1994, omfattade tre examinationstyper:

- A-nivån (1–20 p): "textprovet", dvs. skriftlig tentamen avseende skönlitterära och sakprosatexter
- B-nivån (21–40 p): översättningsprovet (till och från tyska), som är gemensamt för hela landet (utom Uppsala universitet)
- C-nivån (41–60 p): specialarbetet (C-uppsatsen).

Man anlidade en extern examinatoreer för var och en av dessa provtyper.

Försöket var relativt begränsat i omfattning. På A-nivån rättade den externe examinatoreen 33 av 66 prov som skrevs i december 1993. På B-nivån rättade den externe examinatoreen samtliga 40 prov från december 1993. På C-nivån

fick den externe examinatorn efterhandsgranska fem uppsatser inlämnade och betygssatta 1992 och 1993. I inget fall deltog den externe bedömare i betygssättningen av studenterna.

I rapporten dras följande slutsatser av försöket: textprovet på A-nivån lämpar sig inte väl för extern bedömning; däremot kan extern examination komma i fråga på översättningsprovet (särskilt som detta är gemensamt för hela landet). Även när det gäller specialarbeten (uppsatser) är extern examination möjlig. I det svenska högskolesystemet kan extern examination endast ske i form av frivilligt samarbete. Extern examination kan därför enligt institutionens bedömning inte bli ett generellt instrument för kvalitetssäkring.

Vid institutionen för *handelsrätt* i Lund förekom extern medverkan i examinationen på kursen i skatterätt vt–ht 1996 på så sätt att ett urval av de skriftliga proven (minst 10 %) även bedöms av lärare i Uppsala och i Växjö.

I den *religionsvetenskapliga* utbildningen i Lund prövades extern examination redan 1990/91 med stöd av Högskoleutredningen. Ett kort referat av det inledande pilotprojektet, som innebar ”co-examination” i samarbete mellan Lund och Uppsala, finns i högskoleutredningens betänkande (SOU 1992:1 s. 149). Försöket fortsatte under 1992/93 med stöd från Grundutbildningsrådet, då med externa ”co-examinatorer” från Kalifornien och London. Slutrapporten (Haikola 1993) har även publicerats i en engelskspråkig version.

Båda försöken var huvudsakligen inriktade på samverkan i examination mer än på kontroll och bedömning av enskilda studenters prestationer. Samarbetet omfattade följande moment:

- Genomgång av studiernas organisation och uppläggning
- Studier och analys av kursplaner, kurslitteratur, kursmaterial och kursplanering
- Analys av examinationsformer, examinationsuppgifter och examinationsbedömning
- Auskultation
- Deltagande i muntlig examination
- Gemensam bedömning vid skriftlig examination
- Utvärdering tillsammans med studenter

Haikola konstaterar att de deltagande svenska lärarna genomgående varit starkt positiva till extern examination. De har redovisat farhågor för nivel-
lering, överdriven försiktighet och fantasilöshet, men ändå menat att förde-
larna överväger. Som den i särklass starkaste plusfaktorn redovisas de positiva
erfarenheter som samarbetet med kolleger utifrån inneburit. Projektet visar
enligt rapporten att lärarna ser kollegial medverkan i examinationen som ett
stöd och ett förbättrande inslag i kursgivningen.

De studenter som utsatts för extern medverkan i examinationen har uttryckt
”en förvånansvärt stor uppskattning” av att lärare utifrån deltagit i exami-
nationen. Studenterna har understrukit den frihet de upplevt i att bedömas
även med nya ögon. Inga av studenterna i projektet har emellertid framhållit
rättssäkerhetsaspekten som väsentlig. Haikola konstaterar att ”studenten
och studentens rättssäkerhet spelar alltså en ojämförligt mycket större roll i
Danmark och England än i Sverige”.

Ett mindre försök har gjorts vid *Högskolan i Kristianstad*, där under våren
1995 lärare från Lund undervisade och examinerade i en 5-poängskurs
(Historiografi) på 61–80-poängsnivån i historia.

Mitthögskolan har rapporterat ett försök inom magisterutbildningen i socialt
arbete i Östersund, där under hösten 1994 en lärare från Vårdhögskolan i
Östersund var extern examinator på en 5-poängskurs i Modern social teori.
Försöket har redovisats i en omfattande rapport (Borell 1995).

Slutligen har *Sveriges lantbruksuniversitet* redovisat försök med extern med-
verkan i muntlig slutexamination 1994 och 1995 i smådjursmedicin i
årskurs 4 i veterinärutbildningen. Examinatorerna – från Norge respektive
Danmark – har lämnat skriftliga rapporter om sina iakttagelser till institu-
tionen.

Litteraturförteckning

Andersson, S-G, Holmén, G, Krohn, D: Försök med extern examination i tyska vid Göteborgs universitet. Projektrapport vt 1996. (Göteborgs universitet, Institutionen för tyska och nederländska.)

Atkins, M J et al: Assessment Issues in Higher Education. Employment Department. 1993.

Bekendtgørelse om censorsinstitutionen for visse videregående uddannelser under Undervisningsministeriet nr. 322 af 25. maj 1993.

Bekendtgørelse om eksamen ved visse videregående uddannelser under Undervisningsministeriet nr. 701 af 21. august 1995.

Bekendtgørelse om karakterskala og anden bedømmelse under Undervisningsministeriet nr. 513 af 22.juni 1995.

Borell, K: Extern examination. Erfarenheter av ett försök. Pedagogiska meddelanden 1995:2. Mithögskolan, Institutionen för socialt arbete.

Committee of Vice-Chancellors and Principals. Academic Standards in Universities: a paper on external examining in universities at first degree and taught master´s level. 1989.

Committee of Vice-Chancellors and Principals. The External Examiner System for First Degree and Taught Master´s Courses 1984.

Evaluering af sygeplejerskeuddannelsen. Evalueringscenteret. København 1995.

Evaluering af videregående tyskuddannelser i Danmark. Evalueringscenteret København 1994.

Evaluering af sprog og økonomuddannelserna. Evalueringscenteret. København 1995.

Finkel, Y, Graffman, K, Mårtenson, D, Gunnlaugsson, G: Extern examination i pediatrik. Tre försök vid institutionen för pediatrik KS/S:t Görän. Rapport nr 55 (november 1991). Karolinska institutet, Institutionen för medicinsk undervisning.

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet. Högskoleverket 1996.

Haikola, L: Co-examination i religionsvetenskap. Rapport av projektet Co-examination i religionsvetenskap (Rådet för grundläggande högskoleutbildning 20/90). 1993.

Harvey, L, Knight, P: Transforming Higher Education. Open University Press 1996

Hjort-Andersen, C: Censuren ved statsvidenskab. Økonomisk institut. Københavns universitet 1990 .

[Högskoleutredningen] Frihet, Ansvar, Kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. Betänkande av högskoleutredningen. Stockholm 1992. (SOU 1992:1.)

Johannesson, G.: Lunds universitets historia II. 1710–1789. Lund 1982.

Kjellén B.,Lundberg K., Myrman Y.: Casemetodik. En handbok om att undervisa och att skriva. Grundutbildningsrådet 1994.

Kim L., Thune C. och Plantin J.: Förbättringsarbetet vid Lunds universitet. En utvärdering av de särskilda medlen för kvalitetshöjande åtgärder 1993–1995. (stencil)

Lewis R.: The System of External Examiners in the United Kingdom: Its Strengths and Weaknesses and the Need for Change. The Open University 1993.

Mårtenson, D, Graffman, K, Gunnlaugsson, G: Ny tentamensform med externa examinatore – testar både praktiska och teoretiska kunskaper. Läkartidningen 90 (1993), s 595–598.

Nilsson, K-A: Utvärdering för kvalitet. En handledning för grundutbildningen. Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Lunds universitet 93:179

Nordenström, J, Svensson, O, Olivecrona, H, Ewerth, S, Mårtenson, D: Problembaserad inläring under kirurgiterminen – goda erfarenheter av blandad kursplan. Nordisk Medicin vol 110 (1995), s 196–198.

Silver, H: External examiners: changing roles? CNAA. 1993 (Project Report 41).

Silver, H, Stennet A, Williams R: The External Examiner System: Possible Futures. Quality Support Centre. The Open University. 1995.

Simpson, D: External Examining – Changing Views and Methods. University of Brighton 1994.

Skyum Nielsen, I: Bidrag til censorinstitutionens historie (publicerad i Betænkning om censorinstitutionen). Rektorkollegiet. København 1971.

Studiehåndbok. Det juridiske fakultet. Universitetet i Oslo 1992/93.

Studiekvalitet. Instilling fra Studiekvalitetsutvalget. Utdannings- og forskningsdepartementet. Oslo 1990.

Thomsen Ole B: Embedsstudiernes universitet. København 1975.

Uddannelse, Censor, Samfund. En rapport om censorinstitutionen ved de videregående uddannelser. Undervisningsministeriet. København 1991.

Universitetsloven. Oslo 1989. Nr. 77.

Warren Piper, D et al: The Role of External Examiners for Undergraduate Courses. Economic and Social Research Council 1989.

Bilaga 1

Enkät om extern medverkan i examinationen

Uppgifterna samlades in genom en enkät till statliga universitet och högskolor våren 1996. (De konstnärliga högskolorna undantogs från enkäten – främst eftersom de av tradition tillämpar extern medverkan i sina examensprov, vilket innebär att några nya försök knappast varit aktuella.) Kontaktpersoner identifierades genom ett utskick till Högskoleverkets (Kanslersämbetets) kontaktpersoner för kvalitetsfrågor och till pedagogiska konsulter vid de högskolor där sådana fanns.

De frågor som ställdes var följande:

- 1 Har några försök med extern medverkan i examinationen förekommit vid din högskola?

Ange projekttitel och ämne/institution samt gärna kontaktperson för varje projekt.

- 2 De externa examinatorernas roll

Har de externa examinatorerna

- deltagit i bedömningen av enskilda studenter
- granskat studenternas prestationer i efterhand
- gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden
- medverkat i utformningen av prov etc
- lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll?

- 3 Rekrytering

Varifrån har de externa examinatorerna rekryterats?

- annan institution vid samma högskola
- samma ämne vid annan högskola
- annat ämne vid annan högskola
- universitet/högskola i annat land (vilket?)
- yrkeslivet

Hur har de externa examinatorerna utsetts?

- av institutionen
- av fakultet/motsv
- av rektor

Har samma personer återkommit flera gånger som externa examinatorer?
För hur lång tid har de utsetts?

4 Genomförande

Vilken information har de externa examinatorerna fått innan uppdraget påbörjades? Vem har ansvarat för detta?

På vilket sätt har de externa examinatorerna rapporterat sina erfarenheter?

- Skriftlig rapport? När (efter varje examinationstillfälle; sammanfattande rapport)?
- Hur har de externa examinatorernas rapporter spritts (inom institutionen, och eventuellt externt)?

Bilaga 2

Försök med extern examination

Högskola Institution/ ämne rapporten	Projekttitel	Projektet avser		Rapport	Rekrytering av extern examinator		
		Ex.arb. (motsv)	Kurs		Annan svensk	Utländsk högskola högskola	Egna högskolan

Stockholms universitet

Antikens kultur och samhällsliv	Påbyggnads- kursen	Uppsatsbe- dömning		Övriga tre antikinstitu- tioner i landet		
Franska lärare avslutad granskning hetens serie)	Utvärdering vid inst (under tryckn i PU-en	Uppsatser av uppsatser	(alla nivåer) ht 1995	Uppsala		
Internationell pedagogik	Examination i magister- programmet	Magisteruppsats			Oslo	Ped inst SU
JMK - journalist- utbildningen	Examensarb.	Examensarb.				
Meteorologi	Examensarb.	Examensarb.				
Organisk kemi	Examensarb.	Examensarb. (20 p)			Tyskland och Nederländerna (Erasmus)	
Socialt arbete	Extern be- dömning av C- och D- uppsatser; kriterier för bedömning av uppsatser	C- och D-upp- satser		Göteborg, Lund		

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa (A–E ^{*)}	examinatorernas roll Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, När? muntlig etc.)	Spridning av
De arkeologiska inst i Rom och Athen	Inst.	Uppgift saknas	A			
	Fak	Ht 1995 (utsedd)	B C E	Den externa som utvärderare)	Skriftlig examinatorn har	Efter även deltagit i seminarier
	Inst	Uppgift saknas	A C E	Examinator från Oslo medv. i kursupplägg och som medl. i betygsnämnd för Mastersuppsatser. Medl. i betygsnämnd rekryteras även från andra inst vid SU		
Yrkesverk-samma journalister	Kursansv. lärare	Uppgift saknas	A C	Formella examinatorer är kursansv lärare		
SMHI	Inst.	För varje examensarbete	A B C	Deltagit i betygssättn. tills. m. institutionens lärare	Ingen formell rapport	
	Inst	Uppgift saknas	Uppgift saknas			
	Granskande institution		B	Medbedömarna "gör en oberoende bedömning av de uppsatserns kvalitet som ingår i utbytet"		

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll

Högskola Institution/ ämne rapporten	Projekttitel	Projektet avser Ex.arb. (motsv)	Kurs	Rapport	Rekrytering av extern examinator Annan svensk	Utländsk högskola högskola	Egna högskolan
---	--------------	---------------------------------------	------	---------	---	----------------------------------	-------------------

Lunds universitet

Företags- ekonomi	Extern uppsats- granskning 1993/94	Uppsatser inom marknads- föring och redovisning			Göteborg, Karlstad, Växjö		
Handelsrätt	Extern exami- nation i skatte- rätt		Kursen i skatterätt vt–ht 1996	Rapport efter års- skiftet	Samarbete med Upp- sala och Växjö		
Informatikl	Bedömningskri- terier för kan- didat- och magisterarbeten	Examens- arbeten			Linköping		
Logopedi och foniatri	Extern bedöm- ning av examens- arbeten i logop- edutbildningen	Examens- arbete (20 p)			Göteborg, Stockholm (KI)		
Läkarutbildning	Extern examina- tion i kirurgi (Malmö) vt 1994		Kirurgi (termin 8)	Rapport till fak. (t.ex. fr. Århus)	Karolinska Institutet	Århus	
Läkarutbildning	Dermatologi och venerologi ht 1994		Termin 9			Köpenhamn	
Läkarutbildning	Extern medver- kan i examina- tion i obstetrik och gynekologi (Malmö) 94/95–95/96		Termin 11	Slutrapport i dec. 1996	Göteborg,		
Sjukgymnastik	Extern examina- tion i sjukgym- nastutbildningen		Termin 4 Termin 5 (klinisk ex.)		Linköping (term. 4) KI (term 5)		
Sjukgymnastik	Extern examina- tion i påbygg- nadsutbildning	Magisterut- bildning Påbyggnads- utbildning					Annan inst i Lund

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa examinatorernas roll (A–E *)	Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, När? muntlig etc.)	Spridning av
	Inst.		B C	Institutionerna hade tidigare samarbetat i utvärdering		
	Inst.		A	Var tionde prov rättas av tre lärare (på alla orterna)	Internat för erfarenhetsutbyte	
	Informellt genom systeminstitution		B	Ett mindre antal redan framlagda uppsatser granskas och diskuteras		
	Granskande institution	Uppgift saknas	B C		Skriftlig	Efter varje examinationstillfälle
	Inst.	Ett examinationstillfälle	A C D		Muntlig i betygskollegium (svensk) resp. skriftlig (dansk examinator)	Genomgång vid nationell ämneskonferens
	Inst	Ett examinationstillfälle	A C E	Ingick i ett utvärderingsprojekt	Skriftlig rapport	Överlämnad till fak.
	Inst.	Uppgift saknas	A C E		Muntlig rapport	
	Inst.		A	Den kliniska examinationen sker som "tre-stegsexamination" med två parallella bedömare	Huvudsakligen muntlig rapportering	
Kliniskt verk-samma sjuk-gymnaster	Inst.		A		Genomgång vid seminarium	

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll

Högskola Institution/ ämne rapporten	Projekttitel	Projektet avser Ex.arb. (motsv)	Kurs	Rapport	Rekrytering av extern examinator Annan svensk	Utländsk högskola högskola	Egna högskolan
---	--------------	---------------------------------------	------	---------	---	----------------------------------	-------------------

Lunds universitet forts.

Socialt arbete	Se ovan under Stockholms universitet						
Tandvårds högskolan	Extern examina- tion i tandläkar- utbildningen a. Examinations- vecka juni -94		Samtliga termins- kurser			Oslo	
	b. Observation av examination jan. -96		Samtliga termins- kurser			Oslo	
Lärarhögskolan	Externa med- bedömare i gym- nasielärarutbild- ningen 94/95–95/96	Examens- arbeten	Gymnasie- lärarprog- rammet		Kristianstad, Vaxjö, Stock- holm	Danmark, Finland, Guinea Bissau	
Teologiska institutionen	Co-examination i religionsveten- skap 1992/93	• Grundkurs (1–40 p) • Det diffe- rentierade studiet (41–60 P) • Uppsatser		Se referens 1		Århus, London, Pasadena, Ccalifornia	

Göteborgs universitet

Logopedi och foniatri (jfr ovan under Lunds univ.)	Extern bedöm- ning av examens- arbeten i logo- pedutbildningen (25 5 av ex.arb. vt -96 granskas externt)	Examens- arbete (20 p)			Lund, Stockholm (KI)		
Läkarutbildning	Se ovan under Lunds universi- tet						

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa examinatorernas roll (A–E*)	Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, När? muntlig etc.)	Spridning av
	Fak.		B C E	Granskning av examinationens utformning; synpunkter på överensstämmelsen med målen	Skriftlig rapport	Inom fak.
	Fak.		B C E	I rapporten från 1996 ges också allmänna synpunkter på kunskapsstandarderna	Skriftlig rapport	Som ovan
Skolchef	Inst.		A C E	Examensarbetet bör påbörjas tidigt, goda arbeten bör publiceras	Sammanfattande anteckning av projektledning	Varje läsår Till berörda lärare
	Inst.		A B C E	Ambitionen har varit samexamination mer än extern examination	Skriftlig	Ingår i den publicerade slutrapporten
	Granskande institution	Vt -96	A B C	Sätter ej betyg	Skriftlig (samt muntlig vid seminarium om granskningen skett i förväg)	

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll

Högskola Institution/ ämne	Projekttitel	Projektet avser Ex.arb. (motsv)	Kurs	Rapport	Rekrytering av extern examinator Annan svensk högskola	Utländsk högskola	Egna högskolan
----------------------------------	--------------	---------------------------------------	------	---------	---	----------------------	-------------------

Göteborgs universitet forts.

Socialt arbete	Se ovan under Lunds universi- tet						
Statsvetenskap	Examination av C-upsatser i	C-upsats statsvetenskap		Ännu ej pub- licerad	Uppsala (byte Göteborg- Uppsala)		
Tyska	Försöksverksamhet med externa exa- minatorer i grund- utbildningen	C-upsats	A (text prov) B (over- sättning)	Se referens 2	Stockholm, Linköping, Lund		

Uppsala universitet

Statsvetenskap	Examination av C-upsatser i statsvetenskap	C-upsats		Ännu ej publicerad	Uppsala (byte Göte- borg-Uppsala)		
----------------	--	----------	--	-----------------------	---	--	--

Linköpings universitet/Hälsouniversitetet

Sjukgymnast- utbildning	Extern examina- tion i sjukgym- nastutbildningen (”trestegsex- amination”)		Termin 4		Lund		
----------------------------	--	--	----------	--	------	--	--

Högskolan i Borås

Pedagogik (försolläro- utbildning)	Bedömning av examensarbeten 1995/96	Examens- arbete			Halmstad, Troll- hättan/Uddeväl- la, Jönköping, Göteborg, Stock- holm, Uppsala		
--	---	--------------------	--	--	--	--	--

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa examinatorernas roll (A–E *)	Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, muntlig etc.)	När?	Spridning av rapporten
	Inst. i Uppsala	3 terminer (= försöks-	A C E		Sammanfattande rapport		Rapporten ännu ej spridd
	Inst.	Ett examens-tillfälle	A B C E	Granskning i efterhand; ext. ex. deltog ej i institutionens betygs-sättning	Skriftlig rapport	Efter avslutad granskning	Publicerade i sin helhet i projekt-rapporten
	Inst. i Uppsala	3 terminer (= försöks-perioden)	A C E		Sammanfattande rapport		Rapporten ännu ej spridd
	Inst.		A	Stud. bedömdes av en lärare från vardera orten	Projektet kommer att avrapporteras till Linköpings universitets kvalitets-råd och spridas inom resp. fak.		
FoU-byrån, Stockholms skolförvaltning	Inst.		A C E	Ambitionen är att etablera ett permanent samarbete kring externa examinatorer	Skriftlig rapport	I anslutning till examinationen	Har spritts till samtliga läare

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll

Högskola Institution/ ämne rapporten	Projekttitel	Projektet avser		Rapport	Rekrytering av extern examinator		
		Ex.arb. (motsv)	Kurs		Annan svensk	Utländsk högskola högskola	Egna högskolan

Högskolan i Borås forts.

Textilhögskolan	Bedömning av examensarbeten	Examens- arbete			Rekryteras fr. a. den egna hög- skolan (företagsek.), b. annan högskola (textiltknologi, textil- design), c. i stor utstr. fr. yrkeslivet. Ex.arb utförs i regel i samarb. m. företag & inst. inom tekoindustrin		
-----------------	--------------------------------	--------------------	--	--	---	--	--

Högskolan i Karlstad

Ekonomi	Dubbelbedömning av uppsatser (jfr företagsek. Lund)	Uppsatser			Växjö, Göteborg, Lund		
---------	--	-----------	--	--	--------------------------	--	--

Högskolan i Kristianstad

Historia	Extern examina- tion i historia vt 1995		Historia 61–80 p, delkurs 5 p		Lund		
Pedagogik	Kvalitet på examensar- betet i peda- gogik (41–60 p)	C-uppsats			Växjö, Falun, Örebro		

Mitthögskolan

Socialt arbete Östersund	Extern examina- tion inom ma- gisterutb. ht 1994		Modern socialteo- ri (5 p)	Se referens 3	Vårdhögskolan Östersund		
-----------------------------	---	--	----------------------------------	------------------	----------------------------	--	--

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa examinatorernas roll (A–E*)	Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, muntlig etc.)	När?	Spridning av
	Inst.	Ett år i sänder	A E	De externa bedömarna av examensarbeten är mera medbedömare än examinatorer i formell mening	Inga skriftliga rapporter; erfarenheterna tas upp på årliga utvärderingsmöten. I design-utb. ingår medbedömarna i en jury som avger skriftl. utlåtande		
	Inst.	Ett examinationstillfälle	A B C D		Muntlig rapport	Efter varje examinationstillfälle	
	Inst.		A E	<ul style="list-style-type: none"> • Kriterielista för bedomning av ex.arb. har utarbetats • Högskolorna har bytt uppsatser • Extern ex. har deltagit i seminarier 	Gruppsamtal med studenterna. Skriftligt utlåtande till inst.ljedn.		Inom inst
	Inst.	Ett examinationstillfälle	A C E	Muntlig individuell tentamen	Skriftlig rapport (återges i projektrapporten)		Rapporten ännu ej spridd

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll

Karolinska Institutet

Högskola Institution/ ämne	Projekttitel	Projektet avser Ex.arb. (motsv)	Kurs	Rapport	Rekrytering av extern examinator Annan svensk högskola	Utländsk högskola	Egna högskolan
----------------------------------	--------------	---------------------------------------	------	---------	---	----------------------	-------------------

---

Karolinska Institutet

Läkarutbildning	Extern examination i kirurgi ht 1993		Kirurgi	Se referens 4 och 5	Lund (Malmö)		
-----------------	---	--	---------	------------------------	--------------	--	--

---

Sveriges lantbruksuniversitet

Smådjurs- medicin	Extern medverkan i muntlig slutexamination vt 1994 och vt 1995					Norge (vt 1994); Danmark (vt 1995)	
----------------------	---	--	--	--	--	------------------------------------	--

---

De externa examinatorernas roll

A: Deltagit i bedömningen av enskilda studenter.

B: Granskat studenternas prestationer i efterhand.

C: Gett allmänna synpunkter på kunskapsstandarden

D: Medverkat i utformningen av prov etc.

Yrkeslivet	Utsedd av	Förordnande-period	De externa examinatorernas roll (A–E [*])	examinatorernas roll Kommentar	Rapportering Form (skriftlig, muntlig etc.)	När?	Spridning av rapporten
	Inst.		A	Hälften av stud ht 1993 förhördes tills med ex. från Malmö			Publ. i Nordisk Medicin
	Inst.	Ett examinationstillfälle	A C E		Skriftlig rapport	Efter varje examinationstillfälle	Institutionen

E: Lagt synpunkter på kursens uppläggning och innehåll